

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Erik Westberg

Oskäligen avtalsvillkor i aktieägaravtal

*En studie av hur 36 § avtalslagen tillämpas på överlåtelsebegränsningar i
aktieägaravtal*

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Per Samuelsson

Termin för examen: Period 1 HT 2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Introduktion	5
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Begrepp	7
1.5 Metod	8
1.6 Material	9
1.7 Forskningsläge	11
1.8 Disposition	11
2 AKTIEÄGARAVTAL	13
2.1 Aktieägaravtalets kännetecken	13
2.2 Aktieägaravtalets syfte och funktion	13
2.3 Aktieägaravtalets innehåll	15
2.4 Aktieägaravtal som enkelt bolag	15
3 ÖVERLÅTELSEFRIHET OCH ÖVERLÅTELSE- BEGRÄNSNINGAR	17
3.1 Överlåtelsefrihet	17
3.2 Överlåtelsebegränsningar	17
4 AVTALS RÄTTENS OCH AKTIEBOLAGSRÄTTENS SJÄLVSTÄNDIGHET	21

4.1	Introduktion	21
4.2	Aktiebolagsrättsliga separationsprincipen	21
4.3	Avtalsrättsliga separationsprincipen	22
4.4	Summering och diskussion	24
5	AKTIEÄGARAVTALETS RÄTTVERKNINGAR	26
5.1	Introduktion	26
5.2	Aktiebolagsrättslig verkan	26
5.3	Avtalsrättslig verkan	28
5.4	Summering och diskussion	33
6	MINERALMÅLET	35
6.1	Introduktion	35
6.2	Bakgrunden	35
6.3	Domstolarnas bedömning	35
6.4	Summering och diskussion	36
7	AKTIEÄGARAVTAL OCH 36 § AVTALSLAGEN	38
7.1	Introduktion	38
7.2	Avtalsrättsliga hänsyn	38
7.3	Aktiebolagsrättsliga hänsyn	42
7.4	Summering och diskussion	46
8	AVSLUTANDE ANALYS	48
9	SLUTSATSER	52
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	53
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	60

Summary

A shareholder agreement is a contract between the owners of a company which regulates rights and obligations associated with being a shareholder. The contract differs from other contracts because it regulates corporate law issues. The purpose of the contract is often to avoid application of the freedom to transfer shares according to the Swedish Companies Act, by providing restrictions on the transferability of shares. The shareholder agreement raises central questions about the relation between contract law and company law. How does article 36 of the Swedish Contract Act apply to a shareholder agreement, and which considerations according to contract law should be taken, and is it possible to take special company law considerations in the assessment?

The purpose and scope of this thesis is to contribute with an increased understanding of how article 36 of the Swedish Contract Act applies to terms in a shareholder agreement, especially terms which statue restrictions on the transferability of shares.

The contract law and the company law are two separated areas of law and the main rule is that they do not effect each other. An assessment under company law is not affected of a shareholder agreement and the fact that the contract differs from essential regulations in company law does not effect a contract law assessment. On one hand, this approach is right in regards to how a contract effects a company law assessment. A shareholder agreement has no legal effects under contract law. On the other hand, the contract law is not separated from the company law, which effects the freedom of contract. The freedom of contract is restricted for example by some of the articles in the Swedish Companies Act are seen as mandatory rules. It is also possible to take into account company law interests when article 36 of the Swedish Contract Act applies on terms in a shareholder agreement.

It is possible to apply article 36 of the Swedish Contract Act on a term in a shareholder agreement if it is unfair. In the assessment of if a term is unfair or not shall contract law considerations be taken into account. For example, if the term derogating from mandatory or non-mandatory rules, if one party is grated power to decide on his own and if one party takes an inferior position. In addition, it is also possible in the assessment to take special company law considerations into account. In respect to terms which provide restrictions on the transferability of shares is it possible to take the lock-in effects of the term into consideration. It is the contractual terms that imply the greatest lock-in effect that the possibility of applying article 36 of the Swedish Contract Act is the greatest. Probably is it also required that the party being locked in takes an inferior position for an application of the article.

Sammanfattning

Aktieägaravtal är ett avtal mellan ägare i aktiebolag vilket reglerar rättigheter och förpliktelser som är förenade med aktieägandet. Det är i grunden ett vanligt avtal men skiljer sig från avtal i allmänhet genom att det rör aktiebolagsrättsliga frågor. Avsikten är ofta att undvika en tillämpning av regleringen om aktiers fria överlåtbarhet i ABL genom att i avtalet föreskriva överlåtelsebegränsningar. Aktieägaravtal aktualiserar grundläggande frågor om förhållandet mellan avtalsrätt och aktiebolagsrätt. Hur tillämpas avtalsrättsliga principer som 36 § AvtL på avtalsvillkor i aktieägaravtal, vilka hänsyn ska beaktas och är det möjligt att beakta speciella aktiebolagsrättsliga hänsyn?

Syftet med uppsatsen är att bidra till en ökad förståelse för hur 36 § AvtL tillämpas på avtalsvillkor i aktieägaravtal och särskilt med avseende på överlåtelsebegränsningar.

Avtalsrätten och aktiebolagsrätten utgör två skilda rättsområden och utgångspunkten är att dessa inte påverkar varandra. En aktiebolagsrättslig bedömning påverkas inte av vad som föreskrivs i aktieägaravtal och att avtalet avviker från grundläggande aktiebolagsrättsliga regler påverkar inte en avtalsrättslig bedömningen. Utgångspunkten stämmer till stor del när det gäller avtalets påverkan på en aktiebolagsrättslig bedömning. Aktieägaravtal saknar därav aktiebolagsrättslig verkan och är således inte bindande för bolaget och dess organ. En aktieförvärvande tredje man är inte heller bunden av eventuella överlåtelsebegränsningar i aktieägaravtal. Som huvudregel är avtal avtalsrättsligt bindande mellan parterna. Avtalsrätten är dock inte helt separerad från aktiebolagsrätten vilket gör att avtalsfriheten är inskränkt med hänsyn till aktiebolagsrätten. Exempelvis genom att vissa regler i ABL betraktas som avtalsrättsligt tvingande. Det är även möjligt att beakta aktiebolagsrättsliga intressen vid en tillämpning av 36 § AvtL på avtalsvillkor i aktieägaravtal. Utgångspunkten stämmer därav sämre när det gäller aktiebolagsrättens påverkan på en avtalsrättslig bedömningen.

Det finns möjlighet att tillämpa 36 § AvtL på avtalsvillkor som framstår som oskäligen i aktieägaravtal. I bedömningen av om ett avtalsvillkor är oskäligt eller ej tas först och främst avtalsrättsliga hänsyn. Exempelvis om avtalsvillkoret avviker från tvingande eller dispositiva regler, om ena parten givits ensam beslutanderätt och om ena parten intar en underlägsen ställning. Det är därutöver möjligt att beakta speciella aktiebolagsrättsliga hänsyn. När det gäller villkor i aktieägaravtal som begränsar överlåtelsefriheten i ABL är det möjligt att beakta vilken inlåsnings effekt och den inskränkning av minoritetsskyddet som avtalsvillkoret innebär. Det är de avtalsvillkor som innebär den största inlåsnings effekten som möjligheten att tillämpa 36 § AvtL är som störst. Sannolikt krävs även att den part som blir inlåst intar en underlägsen ställning för att 36 § AvtL ska tillämpas.

Förord

Uppsatsen sista punkt är skriven. En punkt innebär ett slut. Uppsatsen sista punkt är slutet på en god studietid i Lund. Många timmar har spenderats i Juridicums tysta läsesal eller annat skrymsle i samma byggnad. Jag är tacksam för den nya kunskap detta givit mig. Ett slut är också en början på något nytt. Det som komma skall ser jag fram emot och hoppas att det blir lika givande som tiden i Lund.

Jag vill passa på att tacka de som under arbetets gång ställt upp och korrekturläst arbetet. Jag vill även tacka de som ställt upp och svarat på frågor runt aktieägaravtal, vilken praktisk funktion de fyller samt vilka delar i avtalen som är vanliga och viktiga. Ett särskilt tack vill jag rikta till min handledare Per Samuelsson som varit ett bra bollplank under arbetets gång.

Karlstad december 2017

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
Bet.	Betänkning
BL	Lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet
KL	Konkurrenslag (2008:579)
NJ	Ny Juridik
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NTS	Nordisk Tidsskrift For Selskabsret
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SOU	Statens offentliga utredningar
SSL	Scandinavian Studies in Law
SvJT	Svensk Juristtidning
Tfr	Tidsskrift for rettsvitenskap
UrR	Ugeskrift for Retsvæsen

1 Inledning

1.1 Introduktion

Avtal mellan aktieägare är i praktiken mycket vanliga. Aktieägare reglerar i avtalen rättigheter och förpliktelser som är förenade med aktieägandet. Aktieägaravtal är i grunden vanliga avtal. Det som gör att de skiljer sig från avtal i allmänhet är att de rör aktiebolagsrättsliga frågor. Avtalen avviker ofta från regleringen i ABL om aktiers fria överlåtbarhet med avsikten att undvika att reglerna tillämpas. På så sätt modifierar avtalen tillämpningen av reglerna om aktiers fria överlåtbarhet i ABL.¹

Aktieägaravtal aktualiserar grundläggande frågor om förhållandet mellan avtalsrätt och aktiebolagsrätt. Påverkas en aktiebolagsrättslig bedömning av vad som anges i avtal mellan aktieägare och påverkar aktiebolagsrätten en avtalsrättslig bedömning? Hur tillämpas allmänna avtalsrättsliga principer som 36 § AvtL på avtalsvillkor i aktieägaravtal, vilka hänsyn ska beaktas i bedömningen och är det möjligt att beakta speciella aktiebolagsrättsliga hänsyn?

36 § AvtL framhålls ofta som en lösligt konstruerad bestämmelse vilket är svårt att tillämpa i praktiken.² Varför studera hur aktieägaravtal förhåller sig till en bestämmelse som sällan tillämpas? Som Grönfors och Dotevall framhäver är bestämmelsen en av civilrättens viktigaste och även om den många gånger inte gör avtryck i praxis har den en viktig styrande funktion. Avtalsparter förhåller sig ändå till 36 § AvtL som en yttre ram för vilka avtalsvillkor som kan upprätthållas.³

1.2 Syfte och frågeställningar

Huvudsyftet med denna framställning är att bidra till en ökad förståelse för hur 36 § AvtL tillämpas på aktieägaravtal och särskilt med avseende på överlåtelsebegränsningar. Ett ytterligare syfte är att studera och analysera hur aktiebolagsrätten påverkar oskälighetsbedömningen enligt 36 § AvtL. Genom detta bidrar arbetet till en ökad förståelse för hur 36 § AvtL inskränker avtalsfriheten för utformningen av aktieägaravtal. För att uppnå detta krävs först att förhållandet mellan aktiebolagsrätt och avtalsrätt på ett allmänt plan studeras. Det krävs även att aktieägaravtalets rättsverkningar klargörs. Detta för att säkerställa att avtalsvillkor som avviker från ABL med avsikten att undvika att reglerna tillämpas är bindande och upprätthålls avtalsrättsligt mellan parterna. Det finns ingen mening med att studera hur 36 § AvtL begränsar avtalsfriheten om dessa avtalsvillkor inte upprätthålls avtals-

---

¹ Hellner (1999) s. 257.

² Se André i SvJT (1986) s. 256-527.

³ Jfr Grönfors och Dotevall (2010) s. 237.

rättsligt. För att få en bild av aktieägaravtalet som instrument krävs även att dess aktiebolagsrättsliga verkan studeras.

Frågeställningarna i uppsatsen är:

- Vilka aktiebolagsrättsliga och avtalsrättsliga rättsverkningar har avtalsvillkor i aktieägaravtal?
- Hur tillämpas 36 § AvtL på avtalsvillkor i aktieägaravtal och särskilt med avseende på överlåtelsebegränsningar?
- Hur påverkar aktiebolagsrätten och särskilt aktiers fria överlåtbarhet oskälighetsbedömningen enligt 36 § AvtL? Är det möjligt att ta speciella aktiebolagsrättsliga hänsyn i bedömningen av ett avtalsvillkor i aktieägaravtal?

1.3 Avgränsningar

Arbetet avgränsas till att endast beröra överlåtelsebegränsningar i aktieägaravtal. Anledning till att uppsatsen avgränsas till dessa avtalsvillkor är dels att den typen av avtalsvillkor är vanligt förekommande i praktiken och dels att de avviker från en mycket central aktiebolagsrättslig reglering. Det gör att förhållandet mellan aktiebolagsrätt och avtalsrätt ställs på sin spets. Exempelvis värderingsklausuler, skiljeklausuler och sekretessklausuler aktualiserar inte på samma sätt förhållandet mellan aktiebolagsrätt och avtalsrätt eftersom dessa inte avviker från någon central aktiebolagsrättslig reglering. Eftersom inte några speciella aktiebolagsrättsliga aspekter och hänsyn aktualiseras bör tillämpningen av 36 § AvtL på dessa klausuler vara lik den som allmänt enligt avtalsrätten görs.

Inom aktiebolagsrätten skiljs mellan olika sorters av aktiebolag, exempelvis privata och publika aktiebolag.⁴ Den största skillnaden mellan bolagstyperna är att det i publika bolag är möjligt att utbjuda dess aktier till allmänheten vilket inte är möjligt i privata bolag.⁵ I publika bolag är aktieägarkretsen därav mycket vid medan ett privat bolag har en begränsad krets aktieägare. Aktieägaravtal används främst i privata aktiebolag med en begränsad ägarkrets.⁶ Arbetet är avgränsat till att behandla denna typ av aktiebolag.

Fokus i detta arbete är att studera hur 36 § AvtL inskränker avtalsfriheten för aktieägaravtal. Självfallet måste ett avtalsvillkor som ska bedömas tolkas för att dess innehåll ska kunna fastställas. Avtalsstolkning skulle även kunna användas som ett instrument för att avvärja en potentiell konflikt mellan aktieägaravtal, bolagsordning och ABL. Exempelvis förespråkar Ramberg avtalsstolkning som en lösning på potentiella konflikter.⁷ Detta är en intressant och viktig aspekt men utelämnas av utrymmesskäl i framställningen.

---

⁴ Se 1 kap 2 § ABL.

⁵ Se 1 kap 7 kap ABL.

⁶ Arvidsson (2010) s. 24.

⁷ Se Ramberg (2011) exempelvis s. 43.

1.4 Begrepp

Ett viktigt begrepp i framställningen är begreppet *aktiebolagsrätt*. Som framgår nedan finns vissa meningsskiljaktigheter i frågan om vad som omfattas av begreppet. Arbetet gör inga anspråk på att rätta ut några av dessa frågetecken. I uppsatsen anses begreppet omfatta samtliga regler i ABL.

I arbetet används både begreppet *avtalsvillkor* och begreppet *klausul* utan att någon egentlig skillnad görs mellan begreppen. Detta eftersom det i 36 § AvtL anges att avtalsvillkor kan jämkas eller lämnas utan avseende. En bestämmelse i aktieägaravtal benämns ofta klausul. För att motverka förvirring klargörs att en klausul kan innehålla ett eller flera avtalsvillkor.

Med *överlåtelsebegränsningar* avses i framställningen avtalsvillkor och bolagsordningsbestämmelser som begränsar den frihet att överlåta aktier som ABL stadgar.

På vissa ställen i uppsatsen används begreppet *minoritetsskyddsregler*. Detta avser aktiebolagsrättsliga regler som har till syfte att skydda minoritetsägare i bolaget. Bakgrunden är att aktiebolagsrätten bygger på majoritetsprincipen vilket gör att majoritetsägare i aktiebolag kan diktera villkoren för bolagets verksamhet. För att väga upp detta krävs regler som gör att majoritetsägare inte ska kunna gynna sig själva på bekostnad av minoritetsaktieägare.⁸ De aktiebolagsrättsliga reglerna som hänför sig till minoritetsskyddet är bland annat likhetsprincipen i 4 kap 1 § ABL och generalklausulerna i 7 kap 47 § respektive 8 kap 41 § ABL.⁹ Det är som utgångspunkt möjligt att avvika från en regel som är uppställd till skydd för aktieägare under förutsättning att beslutet fattas med samtliga aktieägares samtycke.¹⁰ Samtycke kan endast lämnas för visst tillfälle och viss sak. Det är således möjligt att för visst beslut avvika från en aktieägarskyddsregel, men inte att besluta om att regeln generellt i framtiden inte ska tillämpas.¹¹

Även begreppet *borgenärsskyddsregler* används på vissa håll i uppsatsen. Med detta avses regler som har till syfte att skydda bolagets borgenärer. Bakgrunden är att aktieägare inte är personligt ansvariga för bolagets förpliktelser. Aktiebolagets borgenärer är hänvisade till aktiebolagets tillgångar för att få betalt för sina fordringar. För att stärka borgenärernas ställning finns ett regelsystem i ABL som syftar till att motverka att kapital lämnar aktiebolaget.¹² Centralt i detta regelsystem är bestämmelserna om värdeöverföringar i 17 kap ABL. Ett annat centralt regelsystem i borgenärsskyddet är reglerna i 21 kap ABL om förbjudna lån och säkerheter.

---

⁸ Lehrberg (2015) s. 79.

⁹ Se Stattin och Svernlöv (2013) s. 38 fotnot 33 där flera viktiga delar av minoritetsskyddet i ABL listas.

¹⁰ Stattin i JT (2004/05) s. 102; Prop. 1975:103 s. 415-416.

¹¹ Nerep, Adestam och Samuelsson Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap 1 §, Lexino 2017-07-03 avsnitt 3.3.3.

¹² Bergström och Samuelsson (2015) s. 205.

Till skillnad från reglerna till skydd för aktieägare är det inte möjligt, inte ens med samtliga aktieägares samtycke, att frångå borgenärsskyddsregler.¹³

Inom avtalsrätten görs en distinktion mellan dispositiva regler och tvingade regler. Distinktionen är allmängiltig i civilrätten och gäller således även inom aktiebolagsrätten.¹⁴ Ett problem är att på samma sätt som avtalsparter är fria att inom vissa ramar skapa ett autonomt förhållande finns det i aktiebolagsrätten möjlighet för aktieägare att skapa aktieägarautonomi. Detta genom att i vissa frågor avvika från ABL och reglera vissa frågor i bolagsordningen. På samma sätt som avtalsrätten är begränsad av tvingade regler är den aktiebolagsrättsliga autonomi begränsad. Bolagsordningsfriheten är snävare än avtalsfriheten och för att motverka sammanblandning används istället termerna *obligatoriska* regler och *fakultativa* regler. En obligatorisk regel är inte möjlig att avvika från genom bolagsordningen medan motsatsen gäller för en fakultativ regel.¹⁵

1.5 Metod

Den huvudsakliga metoden som används i arbetet är en rättsdogmatisk metod. Vid val av metod bör syftet vara styrande.¹⁶ För att uppnå syftet krävs att rättskällorna systematiseras och analyseras för att söka svar på frågan vad som utgör gällande rätt. Den rättsdogmatiska metoden innebär att de allmänt accepterade rättskällorna används för att nå svaret på en rättslig fråga.¹⁷ Rättsdogmatiken omfattar både deskriptiva element som består av allmänna och beskrivande studier av ett regelsystem men även konstruktiva element där analys av materialet är det centrala. Den konstruktiva rättsdogmatiken ger bland annat kunskaper om vilken en rekommenderad tolkning av en reglering är.¹⁸

Utöver en rättsdogmatisk metod används en komparativ metod. En rättsordning är nationellt begränsad. Varje land har sitt egna regelsystem. Vad som utgör gällande rätt på en juridisk fråga besvaras olika beroende på vilken rätt som studeras. Utländska rättskällor har således en mycket begränsad betydelse för att fastställa gällande rätt. Studier av andra rättsordningar kan dock bidra med en ökad förståelse för den egna. På så sätt lyfts blicken från den egna nationella rätten och jämförs med den främmande.¹⁹ En annan fördel med att inte avgränsa studierna till den nationella rätten är att rättsordningar många gånger härmar och hämtar inspiration från varandra. Särskilt i frågor som inte prövats eller belysts inom den egna rättsordningen.²⁰ För att en komparation med en annan rättsordning ska bli så bra som möjligt krävs att

---

¹³ Bergström och Samuelsson (2015) s. 222.

¹⁴ Prop. 1975:103 s. 416; Arvidsson (2010) s. 221.

¹⁵ Arvidsson (2010) s. 240; Nerep, Adestam och Samuelsson Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap 1 §, Lexino 2017-07-03.

¹⁶ Sandgren i JT (2004/05) s. 312.

¹⁷ Kleineman (2013) s. 21; Sandgren i JT (2004/05) s. 310; Jareborg i SvJT (2004) s. 8.

¹⁸ Lambertz i SvJT (2002) s. 265-266.

¹⁹ Valguarnera (2013) s. 141.

²⁰ Valguarnera (2013) s. 142.

det inte finns allt för stora olikheter mellan rättsordningarna. Risken är då stor att gällande rätt i den utländska rättsordningen missuppfattas men även att lösningen inte passar den rättskultur som råder i landet där den införlivas. De nordiska länderna framhålls ofta vara lika och nära besläktade.²¹ Inte minst finns en sådan närhet mellan de nordiska länderna på avtalsrättsens område då avtalslagen är en gemensam nordisk lagstiftningsprodukt och fått en likande utformning i de nordiska länderna.²² I arbetet studeras utöver svensk rätt både norsk rätt och dansk rätt. Komparationen med norsk och dansk rätt sker löpande och tilldelas inte några speciella kapitel i arbetet.

För att få en djupare förståelse för hur aktieägaravtalet används i praktiken har intervjuer med praktiker genomförts. Totalt har sex stycken intervjuer skett med praktisk verksamma advokater. Majoriteten av dessa arbetar dagligen med att upprätta aktieägaravtal. Frågor som berördes var främst hur aktieägaravtal används, i vilka syften de upprättas och vilka avtalsvillkor som är viktiga för att uppnå syftet.²³ Undersökningen gör inga anspråk på att bidra till något empiriskt signifikant resultat. Den används endast som ett medel för att erhålla en fördjupad förståelse för det som anges i litteraturen.

1.6 Material

Det material som används i arbetet är de allmänt erkända rättskällorna. Dessa är lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin.²⁴ Med doktrin avses i detta arbete juridisk litteratur och är således inte avgränsat till framställningar som uppnått visst erkännande genom att de exempelvis lagts till grund för domstolsavgörande. När det gäller aktieägaravtal saknas i stor utsträckning lagtext. Avtal mellan aktieägare berörs endast vid enstaka tillfällen inom den aktiebolagsrättsliga lagstiftningen. Även i förarbetena berörs aktieägaravtalet sparsamt. Endast några korta påpekanden görs.

Det är dock inte ovanligt att meningsskiljaktigheter och tvister som rör aktieägaravtal förekommer. Majoriteten av avtalen är försedda med en skiljeklausul vilket gör att många avgöranden inte blir offentliga. Avsaknaden av offentliggjorda avgöranden skulle eventuellt kunna lösas genom tillgång till vissa avgöranden via kontakter men det finns en uppenbar risk för en skev uppfattning av gällande rätt. Det finns en stor risk för att de avgöranden som erhålls inte representerar en rättvisande bild av gällande rätt. Det finns även en risk att de avgöranden som studeras övertolkas i brist på annat material.²⁵ Av den anledningen behandlas opublicerade avgöranden inte i arbetet.

Ett mål som nått offentligheten (trots skiljeklausul) är NJA 2011 s. 429 – Mineralmålet. Eftersom det i princip är det enda prejudikat som aktualiserar

---

²¹ Jfr Malmström (1966) s. 381 och 401-403.

²² Flodgren i JT (2012/13) s. 14.

²³ En likande metod har används av Roos, se Roos (1969) s. 22-24.

²⁴ Kleineman (2013) s. 21; Jareborg i SvJT (2004) s. 8.

²⁵ Se Samuelsson (2011) s. 36. Samuelsson framhåller en likande uppfattning inom ramen för entreprenadrätten. Samma problem bör enligt min mening göra sig gällande inom avtalsrätten och aktiebolagsrätten.

grundläggande frågor om aktieägaravtal tillåts avgörandet ta upp ett eget kapital i framställningen. Det finns en rad avgöranden som i viss mån berör avtalstypen aktieägaravtal. Dock berörs inte centrala frågor om aktieägaravtal, exempelvis rättsverkningarna, förhållandet mellan avtalsrätt och aktiebolagsrätt eller, av speciellt intresse för detta arbete, hur 36 § AvtL tillämpas på avtalsvillkor i aktieägaravtal. Avgörandena är därför av begränsat intresse i arbetet. Några exempel på vad detta är för typ av avgöranden görs nedan.

Ett exempel på ett sådant mål är NJA 2016 s. 962. I målet skulle en förening ombildas till aktiebolag och de tidigare medlemmarna reglera förhållandet till varandra i det nya bolaget genom samarbetsavtal och aktieägaravtal. Vissa av medlemmarna undertecknade inte dessa avtal varpå de uteslöts ur föreningen. Frågorna i detta mål var om det fanns grund för att utesluta medlemmarna och vilket ansvar styrelseledamöterna hade. Ett annat exempel där aktieägaravtal berörs är skatterättsliga avgöranden. Det har funnits en diskussion huruvida aktieägare på grund av uppgörelse i aktieägaravtal ska beskattas för inkomst av tjänst för viss utdelning istället för inkomst av kapital. Upplägget som var föremål för diskussion var att aktieägare drev och var ansvariga för olika delar av en verksamhet i ett gemensamt aktiebolag. Utdelningen till aktieägare varierade beroende på lönsamheten i den verksamhetsgren som aktieägaren drev vilket reglerades i aktieägaravtal. Frågan var om utdelningen skulle betraktas som ersättning för utfört arbete och beskattas som inkomst av tjänst istället som inkomst av kapital. Ett exempel där detta prövats är RÅ 2000 ref 56.

Domstolspraxis som allmänt rör tillämpningen av 36 § AvtL är relativt rikhaltig men det finns inget avgörande, mig veterligen, som berör en tillämpning av 36 § AvtL på ett villkor i aktieägaravtal. I arbetet används således avgöranden av mer allmän karaktär. Många gånger tillämpas 36 § AvtL i förhållandet mellan en näringsidkare och en konsument. Eftersom aktieägaravtalet är ett verktyg som används inom utpräglat kommersiella förhållanden fokuseras på avgöranden av kommersiell natur i den mån det är möjligt.

När lagstiftning, praxis och förarbeten lyser med sin frånvaro på området får istället blicken vändas mot doktrinen. Doktrin är inte på samma sätt som lagtext bindande utan övertygar med sin inre tyngd och logik.²⁶ Bara för att en författare anser att en fråga ska lösas på visst sätt behöver inte ståndpunkten utgöra gällande rätt. Doktrin är inte en lika auktoritativ rättskälla som lagtext eller prejudikat.²⁷ Viss försiktighet att dra allt för långtgående slutsatser mot bakgrund av uttalanden i doktrin är således påkallat.²⁸ Särskilt när det finns doktrin som talar i olika riktningar och förespråkar olika lösningar. En lösning som majoriteten av författarna är överens om (härskande uppfattning) är sannolikt en något tyngre rättskälla.²⁹

---

²⁶ Kleineman (2013) s. 28; Peczenik (1995) s. 42; Warnling-Nerep (2012) s. 69.

²⁷ Warnling-Nerep (2012) s. 81.

²⁸ Se Hellner (1994) s. 116.

²⁹ Olsen i SvJT (2004) s. 121.

Den mest centrala doktrinen som berör aktieägaravtalet och tar ett helhetsgrepp om det är Arvidssons *Aktieägaravtal*, Rambergs *Aktieägaravtal i praktiken* samt Stattin och Svernlövs *Introduktion till aktieägaravtal*. Dessa bygger i stor uträkning på tidigare, kanske något mera svårtillgängliga, framställningar som *Avtal och rösträtt* av Roos och *Hembud och lösningsrätt vid övergång av aktie* av J Sandström. Därutöver finns en rad artiklar som skrivits av en rad författare som är centrala för förståelsen. När det gäller den allmänna avtalsrätten används främst standardverk som Adlercreutz och Gortons *Avtalsrätt I* samt Ramberg och Rambergs *Allmän avtalsrätt*. I förhållande till 36 § AvtL är kommentaren till bestämmelsen av Grönfors och Dotevall central. Därutöver är von Post framställning *Studier kring 36 § avtalslagen med inriktning på rent kommersiella förhållanden* ett av få arbeten som är inriktade på just en tillämpning av 36 § AvtL i kommersiella förhållanden.

1.7 Forskningsläge

Vilket framgår ovan finns det flera som inom doktrin berört aktieägaravtalet som praktiskt instrument. I dessa är fokus på aktieägaravtalet och dess rättsverkningar. Hur 36 § AvtL tillämpas på avtalsvillkor i aktieägaravtal berörs sporadiskt men endast som korta instick och påpekanden. Den enda som på ett mer ingående sätt behandlat och fokuserat på hur 36 § AvtL tillämpas på den särpräglade typ av avtal som aktieägaravtalet utgör är Hellner i sin uppsats *Aktiebolagsrätt och avtalsrätt*.³⁰ Mitt arbete tar såklart ledning och utgångspunkt i Hellners framställning. Ambitionen är att fortsätta på Hellners inslagna väg och bidra till en ökad förståelse för hur 36 § AvtL tillämpas på aktieägaravtal. Det finns utrymme för fortsatta studier på området. Särskilt med hänsyn till att det tillkommit flera framställningar i doktrin, vilka utvecklat teoribildningen kring aktieägaravtalet, samt ett nytt prejudikat som berör grundläggande frågor runt aktieägaravtalet sedan Hellner skrev sin uppsats.

1.8 Disposition

Arbetet inleds med ett kapitel om aktieägaravtalet där dess kännetecken, syfte och innehåll studeras. Därefter redogörs för den grundläggande aktiebolagsrättsliga regleringen om aktiers fria överlåtbarhet och möjligheterna att begränsa denna i bolagsordningen och aktieägaravtal.

Arbetet styr efter det mot den intressanta frågan om förhållandet mellan aktiebolagsrätt och avtalsrätt. Frågan om det finns vattentäta skott mellan rättsområdena eller om de påverkar varandra behandlas. Den nära anknutna frågan om aktieägaravtalets rättsverkningar behandlas därefter.

I nästa del av arbetet berörs hur 36 § AvtL tillämpas på avtalsvillkor i aktieägaravtal. Först redogörs de mer renodlade avtalsrättsliga hänsynen som

---

³⁰ Hellner (1999).

beaktas i oskälighetsbedömningen vilket följs av mer specifikt aktiebolagsrättsliga hänsyn som eventuellt kan beaktas.

Framställningen avslutas med en avslutande analys och slutsats. Det ska även påpekas att analys sker löpande i arbetet. I slutsatserna presenteras svaret på de inledningsvis uppställda frågeställningarna.

2 Aktieägaravtal

2.1 Aktieägaravtalets kännetecken

I svensk rätt finns ingen legaldefinition av aktieägaravtal. Däremot finns det i den danska motsvarigheten till ABL en definition. Där anges att aktieägaravtal är ett avtal vilket reglerar ”*ejers- og ledelseforhold i selskabet*” och är ingånget mellan ”*kapitalejere*”.³¹ Det finns i svensk rätt inga speciella rättsliga följder knutna till om ett avtal kategoriseras som aktieägaravtal eller ej. Det finns ändå ett behov av en förståelse vad det är för sorts avtal och vilka särdrag som finns i förhållande till andra typer av avtal.³²

Det finns inga formkrav för att ingå ett aktieägaravtal. Avtal kan således träffas formlost muntligen eller genom konkludent handlande.³³ I praktiken sluts ofta avtal skriftligen genom att en kontraktshandling upprättas och undertecknas. Vid sidan av aktieägaravtal benämns avtalen ibland röstbindningsavtal, konsortialavtal eller samriskavtal.³⁴ Aktieägaravtal är även i svensk rätt ett avtal mellan aktieägare angående vissa aspekter av aktieägandet, det vill säga utövandet av rättigheter och förpliktelser som är förenade med aktieägandet.³⁵ Det kan ingås mellan samtliga aktieägare eller endast ett fåtal. I vissa fall är avtalsparterna jämnstarka. I andra fall ingås avtalet mellan en stark och en eller flera svaga parter.³⁶ Det finns exempel på avtal där även aktiebolaget som juridisk person är part i.³⁷ De speciella frågor som detta aktualiserar behandlas dock inte i arbetet. Det kan hända att samma person är både aktieägare och part i avtalet, samt styreledamot i bolaget. Dessa personer kan därmed fatta beslut både i egenskap av aktieägare och i egenskap av företrädare för bolagsorgan. Frågan i vilken egenskap en sådan person har fattat ett beslut får avgöras genom en så kallad ”hatt-lösning”. Det måste således fastställas om personen fattat ett beslut i aktieägar-hatten eller styrelse-hatten.³⁸

2.2 Aktieägaravtalets syfte och funktion

Syftet med upprättandet av aktieägaravtal är att reglera förhållandena mellan aktieägarna.³⁹ Aktieägare har olika intressen med sitt ägande och avtalen kan därmed fylla en rad olika syften. Gemensamt är att parterna ingår avtal för att undvika eller komplettera vissa regleringar i ABL. Aktieägaravtal modifierar på så sätt den aktiebolagsrättsliga regleringen för att passa just parternas

---

³¹ Se 5 § 6 p Selskabsloven.

³² Arvidsson (2010) s. 59 och 64.

³³ Arvidsson (2010) s. 66.

³⁴ Stattin och Svernlöv (2013) s. 16; Svernlöv (1997) s. 91; Roos (1969) s. 46.

³⁵ Ramberg (2011) s. 15.

³⁶ Stattin i JT (2004/05) s. 103.

³⁷ Stattin och Svernlöv (2013) s. 34.

³⁸ Stattin i JT (2004/05) s. 105.

³⁹ Stattin och Svernlöv (2013) s. 19.

preferenser. Den aktiebolagsrättsliga regleringen upplevs inte tillräcklig eller ändamålsenlig utan det finns ett behov av att modifiera beslutsmekanismer, kontrollera delägarkretsen och försäkra sig om att tillräckligt med kapital tillförs bolaget.⁴⁰

Exempelvis har aktieägaravtal en viktig funktion i samriskföretag eller joint venture som det vanligen benämns. Ett joint venture är ett avtal om samverkan mellan företag genom ett särskilt bolag. Samverkan sker för att genomföra ett gemensamt projekt. Exempelvis för att projektet är förenat med stora risker. Affärsrisker och finansieringsrisker delas mellan parterna och möjliggör att projekt som annars inte skulle genomföras kan bli verklighet. Det är i dessa samarbeten bland annat viktigt att ägarkretsen i det gemensamma bolaget inte ändras. Det är själva joint venture avtalet som kommer till uttryck i ett aktieägaravtal vilket vanligen föreskriver begränsningar i rätten att överlåta aktier i det gemensamma bolaget.⁴¹ Exempelvis har Volvo och Autoliv skapat ett joint venture för att utveckla mjukvara till självkörande bilar.⁴²

Ett annat exempel är att aktieägaravtal används för att samla ihop röster i konsortier. Dessa konsortialavtal bidrar till att skapa stabilitet och säkerhet för investerare. De går ofta ut på att företag ska drivas i viss riktning genom att aktieägare förpliktigas att rösta på visst rätt på bolagsstämma. Avtalen kan innebära både ett mer varaktigt samarbete och överenskommelser av kortare natur.⁴³

Även i så kallade private equity investeringar är aktieägaravtalet ett viktigt verktyg enligt de praktiker som intervjuats. Vid dessa investeringar är det centralt att ledningen i bolaget är beredda att arbeta för att bolaget ska stiga i värde. För att uppnå ett sådant incitament görs ledningen till aktieägare med rätt till utdelning i förhållande till hur värdet på bolaget utvecklas. På så sätt får ledningen ta del av uppsidan av bolagets utveckling på samma gång som risken med investeringen minskar. Gången i en private equity investering är först att aktier i ett målbolag förvärvas av ett private equity bolag. Målbolaget förädlas på olika sätt under en tidperiod vilket höjer dess värdet. Efter att förädling skett säljer private equity bolaget aktierna i målbolaget till det högre värdet och får således avkastning på sitt kapital de använde för att förvärva målbolaget. Under förädlingsfasen är det viktigt att ledningen inte slutar eller överlåter sina aktier. Här fyller aktieägaravtal en viktig funktion genom att föreskriva begränsningar av möjligheten att fritt överlåta aktier. Begränsningar sker vanligtvis även genom bolagsordningen. För att säkerställa att private equity bolaget ska ha möjlighet att vid förädlingsfasens slut realisera sin investering är det viktigt att ledningen förpliktas att sälja sina

---

⁴⁰ T Sandström (2017) s. 85; Arvidsson NJ 4:10 s. 43-44; Stattin i JT (2011/12) s. 760; Stattin (2008) s. 259.

⁴¹ Svernlöv (1997) s. 14, 18 och 91.

⁴² Volvo Cars Pressmeddelande daterat 18 april 2017 tillgänglig via: <https://www.media.volvocars.com/global/en-gb/media/pressreleases/207309/volvo-cars-and-autoliv-autonomous-driving-joint-venture-zenuity-starts-operations> (hämtad 2017-11-09).

⁴³ Roos (1969) s. 46 och s. 87.

andelar. Detta eftersom det är svårt att hitta en köpare som är villig att förvärva 80 procent eller 90 procent av aktierna i ett bolag. I varje fall skulle en sådan försäljning inverka negativt på priset. I aktieägaravtal förskrivs därför en sådan skyldighet för ledningen.

2.3 Aktieägaravtalets innehåll

Variationen av vilka klausuler som ett aktieägaravtal innehåller är mycket stor. Den stora variationen beror på de vitt skilda syften som avtalen ska fylla. Utgångspunkten är principen om avtalsfrihet som bland annat innebär en frihet att ingå avtal om vad man vill.⁴⁴ Vanligtvis innehåller avtalen någon form av begränsningar för parterna att fritt överlåta sina aktier. Det är även vanligt att avtalen innehåller en reglering av hur aktieägare ska utöva sin rösträtt eller hur beslut i bolaget ska fattas.⁴⁵ Exempelvis att parterna är skyldiga att rösta i enlighet med vad ett partnermöte beslutar eller att vissa beslut i bolaget ska fattas med enighet bland aktieägarna.⁴⁶ Många aktieägaravtal innehåller klausuler där aktieägare förpliktigas att tillföra bolaget kapital genom aktieägartillskott.⁴⁷

För att säkerställa att aktieägaravtalen efterlevs innehåller de ofta någon form av sanktion som aktualiseras om avtalen inte efterlevs. Skada som kan uppkomma vid avtalsbrott är av karaktären ren förmögenhetsskada och svår att beräkna.⁴⁸ För att inte ersättningsanspråk på den grunden ska gå förlorad för den ersättningsberättigade utrustas avtalen vanligen med en vitesklausul. Många avtal har en mycket kraftfull vitesklausul vilket gör att avtalen och dess klausuler i praktiken får en betydande genomslagskraft.⁴⁹ En annan vanlig säkerhetsåtgärd är att aktiebrev pantsätts.⁵⁰

2.4 Aktieägaravtal som enkelt bolag

Aktieägaravtal föreskriver vanligtvis att någon form av samarbete ska ske mellan avtalsparterna. Det kan röra sig om allt från en överenskommelse att verka för bolagets bästa till en mer specifik fråga, såsom att tillsammans arbeta för att bolaget utvecklar en viss sorts produkter.⁵¹ Här uppkommer frågan om avtalet därmed är att betrakta som ett enkelt bolag? För att ett enkelt bolag ska föreligga krävs ett rättsförhållande som *grundas på avtal* och ett gemensamt *bolagssyfte*. Därutöver krävs ett *förpliktigande att verka för* att bolagssyftet realiseras.⁵² Den allmänna uppfattningen är att de flesta aktieägaravtal uppfyller dessa rekvisit.⁵³ Ramberg företräder dock en motsatt

---

⁴⁴ Hydén (2007) s. 148; Ramberg och Ramberg (2014) s. 27.

⁴⁵ Lehrberg (2015) s. 72.

⁴⁶ Westin NJ 2:11 s. 20-21.

⁴⁷ T Sandström (2017) s. 87.

⁴⁸ Kansmark och Roos (1985) s. 81.

⁴⁹ Prop. 2004/05:85 s. 1397; Nerep (2010) s. 348; Ramberg (2011) s. 33.

⁵⁰ Roos (1969) s. 93.

⁵¹ Lehrberg (2015) s. 73.

⁵² Se 1 kap 3 § BL; Prop. 1979/80:143 s. 35 och 108.

⁵³ Stattin och Svernlöv (2013) s. 23; SOU 1978:67 s. 59 och 116.

uppfattning.⁵⁴ Avgörande i de flesta fall är om det finns ett gemensamt bolagssyfte eller inte.⁵⁵ Frågan måste avgöras i varje enskilt fall. Stattin menar att eftersom aktieägaravtal vanligtvis innehåller en reglering av beslutsfattande, partssubstitution, kapitalförsörjning och annat som är avsett att träda in i oförutsebara situationer framstår de som mer kvalificerade överenskommelser än andra avtal. Därav är vanligtvis kravet på gemensamt bolagssyfte uppfyllt.⁵⁶

Om aktieägaravtalet uppfyller ovan nämnda rekvisit och utgör ett enkelt bolag är BL tillämplig. Följden av detta är att BL:s regler om uppsägning aktualiseras. Om avtalet sluts på obestämd tid kan det sägas upp när som helst av en bolagsman (avtalspart).⁵⁷ Om så sker ska bolaget träda i likvidation (avtalet upphör) sex månader efter uppsägningen. Det bör noteras att friskrivningar som att avtalet ”inte utgör ett enkelt bolag” eller att ”uppsägningsbestämmelserna i BL inte ska tillämpas” troligtvis inte är någon lösning för att undvika detta.⁵⁸ En eventuell lösning kan vara att sluta avtalet på bestämd tid, eventuellt förenat med en förlängningsklausul.⁵⁹ En annan bestämmelse som kan aktualiseras är 2 kap 25 § BL vilken stadgar att bolaget ska träda i likvidation om det föreligger viktig grund.⁶⁰

---

⁵⁴ Se Ramberg (2011) s. 24.

⁵⁵ Stattin och Svernlöv (2013) s. 24.

⁵⁶ Stattin i JT (2011/12) s. 764-765.

⁵⁷ Se 2 kap 24 § 2 st BL genom 4 kap 7 § BL.

⁵⁸ Jfr 4 kap 1 § BL; Stattin i JT (2004/05) s. 110.

⁵⁹ Jfr 2 kap 24 § BL 2 st; Stattin i JT (2004/05) s. 110.

⁶⁰ Se 2 kap 25 § BL genom 4 kap 7 § BL.

3 Överlåtelsefrihet och överlåtelsebegränsningar

3.1 Överlåtelsefrihet

Aktiers fria överlåtbarhet är av grundläggande betydelse inom aktiebolagsrätten. Principen kommer till uttryck i 4 kap 7 § ABL. Regleringen innebär en frihet att överlåta och förvärva aktier, men även en frihet att *inte* överlåta och förvärva andelar.⁶¹ Med överlåtelse avses köp, byte, gåva samt tillskott till juridisk person.⁶² Det finns vissa övergångar som inte omfattas av begreppet överlåtelse, exempelvis övergångar genom arv, bodelningen eller testamente.⁶³ Distinktionen har som framgår nedan betydelse vid begränsningar av överlåtelsefriheten. Överlåtelsefriheten fyller flera viktiga funktioner. En viktig funktion är som skydd för minoritetsägare. En annan är att principen framhålls som en nödvändig förutsättning för en fungerade aktiemarknad och företagets finansieringsmöjligheter.⁶⁴ Friheten innebär en möjlighet för aktieägare som inte är nöjda att lämna bolaget. Detta är av särskild vikt för minoritetsägare som vill undkomma majoritetsägars maktmissbruk. En förutsättning för att bolag ska kunna attrahera riskkapital är att investerare på ett ändamålsenligt sätt kan tillgodogöra sig eventuella värdestegringar genom att sälja sina andelar.⁶⁵ Regleringen är därutöver en viktig kugge i aktiebolagets och marknadens inbyggda system att fortlöpande utvärdera affärsbeslut, utveckla affärsrörelser och bidra till en nödvändig förnyelse i näringslivet. Detta genom att aktieägare som inte är nöjda lämnar bolaget. Aktier innehas av de som värderar dem högst vilket typiskt sett är de som har möjlighet att driva verksamheten på det mest effektiva sättet.⁶⁶

När det gäller de mindre privata aktiebolagen med en begränsad ägarkrets kan det ifrågasättas vilka möjligheter som i realiteten finns att fritt överlåta aktier. För dessa aktier finns inte någon marknad som det gör för aktier i publika bolag. J Sandström påpekar att när det inte finns någon marknad för aktierna är överlåtelsefriheten en illusion.⁶⁷

3.2 Överlåtelsebegränsningar

Det är i vissa fall motiverat att göra avsteg från den fria överlåtbarheten av aktier. Främst är det i mindre eller medelstora bolag där det finns ett intresse av att kontrollera ägarkretsen. I dessa bolag finns det ofta personliga

---

⁶¹ Arvidsson (2010) s. 138.

⁶² Sjöman (2017) s. 48.

⁶³ Prop. 2004/05:85 s. 263.

⁶⁴ SOU 1997: 22 s. 205.

⁶⁵ Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 4 kap. 7 §, Lexino 2017-10-27.

⁶⁶ SOU 1997: 22 s. 205.

⁶⁷ J Sandström (1976) s. 72.

relationer mellan aktieägare vilket är en förutsättning för att verksamheten ska fungera på avsett sätt. Ägarkontrollen är även viktig för att hindra att konkurrenter uppnår fördelar genom att träda in som ägare i bolaget.⁶⁸

Exempel på hur överlåtelsebegränsningar kan vara utformade är:

- A. *Part har rätt att överlåta sina aktier i bolaget efter att först har fått skriftligt samtycke från bolaget.*
- B. *Part har rätt att överlåta aktier i bolaget till tredje man först efter att övriga parter har erbjudits tillfälle att förvärva aktierna.*
- C. *Har aktie övergått från en aktieägare till någon som inte är aktieägare i bolaget har övriga aktieägare rätt att lösa aktien.*
- D. *Part har inte rätt att överlåta sina aktier i bolaget under avtalets löptid.⁶⁹*

Det finns i ABL möjligheter att inskränka överlåtelsefriheten genom att samtyckesförbehåll, förköpsförbehåll och hembudsförbehåll införs i bolagsordningen.⁷⁰ Det ställs höga krav på utformningen av förbehållen och uppräknningen i lag anses uttömmande. Det är således inte möjligt att genom bolagsordningen inskränka överlåtelsefriheten utan stöd i ABL.⁷¹

I enlighet med 4 kap 8 § ABL är det möjligt att i bolagsordningen föreskriva att aktier får överlåtas till ny ägare endast om bolaget samtyckt till detta. Ett sådant förbehåll brukar benämnas samtyckesförbehåll. Förbehållet är endast möjligt att göra i kupongbolag. I avstämningsbolag är det således inte möjligt att föreskriva samtyckesförbehåll i bolagsordningen.⁷² I förbehållet måste föreskrivas om det är bolagets stämma eller styrelse som ska pröva frågan om samtycke.⁷³ Om bolaget vägrar samtycke ska skälen för detta anges och om aktieägaren som nekats samtycke begär ska bolaget anvisa en annan köpare som är beredd att överta aktierna.⁷⁴ Villkoren för en sådan överlåtelse ska anges i bolagsordningen och kan jämkas om den leder till ett otillbörligt resultat.⁷⁵ Jämkning bör främst aktualiseras om priset som i bolagsordningen angivits för aktierna avviker från dessa verkliga värde.⁷⁶ Regleringen är en säkerhetsventil för att minimera de risker som finns med samtyckesförbehållet.⁷⁷ Möjligheterna att föreskriva samtyckesförbehåll infördes först 2005 genom att ABL antogs. Tidigare ansågs risken för maktmissbruk vara allt för stor.⁷⁸ I bolagsordningen kan det föreskrivas vilka skäl som är godtagbara för att vägra samtycke. Det finns dock ingen sådan skyldighet.

---

⁶⁸ Prop. 2004/05:85 s. 250.

⁶⁹ Inspiration till klausulerna är hämtad från Svernlöv och Westin Avtalsmall till aktieägaravtal Karnov (hämtad 2017-10-30).

⁷⁰ Se 4 kap 8-36 §§ ABL.

⁷¹ Prop. 2004/05:85 s. 250-251.

⁷² Se 1 kap 10 § ABL för definitionen av avstämningsbolag. Om ett bolag inte är avstämningsbolag utgör det ett kupongbolag.

⁷³ Se 4 kap 9 § 1 p ABL.

⁷⁴ Se 4 kap 12 § ABL.

⁷⁵ Se 4 kap 9 § 4 p och 4 kap 15 § ABL.

⁷⁶ Prop. 2004/05:85 s. 553.

⁷⁷ Prop. 2004/05:85 s. 264 ff.

⁷⁸ Prop. 1975:103 s. 229 f.

Främst beroende på att det anses svårt att utforma sådana bolagsordningsföreskrifter. Om sådana riktlinjer intas i bolagsordningen får dessa inte strida mot någon av de aktiebolagsrättsliga generalklausulerna och ge någon en otillbörlig fördel vilket är till nackdel för bolaget eller annan aktieägare.⁷⁹ En överlåtelse i strid med ett samtyckesförbehåll i bolagsordningen är ogiltig.⁸⁰

I enlighet med 4 kap 18 § ABL är det möjligt att i bolagsordningen föreskriva förköpsförbehåll. Ett förköpsförbehåll innebär ett förbehåll om att aktieägare eller någon annan måste erbjudas att köpa aktierna innan de kan överlåtas till en ny ägare. Även detta förbehåll är endast möjligt att föreskriva i kupongbolag. Av förbehållet ska framgå bland annat vilka som ska vara förköpsberättigade och vilka villkor som gäller för förvärvet.⁸¹ Vid oskälighet kan dessa villkor jämkas likt vad som gäller för samtyckesförbehåll.⁸² En överlåtelse i strid med förköpsförbehåll i bolagsordningen är på samma sätt som en överlåtelse i strid med samtyckesförbehåll ogiltig.⁸³

Ytterligare ett förbehåll som är möjligt att föreskriva i bolagsordningen är hembudsförbehåll. Enligt 4 kap 27 § ABL är det ett förbehåll om att en aktieägare eller någon annan har rätt att lösa en aktie som övergått till ny ägare. Lösningrätten för de berättigade parterna inträder således först efter att aktierna övergått till en annan ägare. Det skiljer sig från samtyckesförbehållet och förköpsförbehållet som aktualiseras innan överlåtelse skett. Av förbehållet i bolagsordningen ska framgå vilka som har lösningrätt och på vilka villkor inlösen ska ske.⁸⁴ Med hembudsförbehåll är det möjligt att täcka in alla sorters övergångar. Både de som omfattas av begreppet överlåtelse, det vill säga köp, byte, gåva och tillskott, men även andra övergångar som inte omfattas av överlåtelsebegreppet. Exempelvis övergångar genom arv, bodelningen eller testamente. Hembudsförbehåll har ett vidare tillämpningsområde eftersom det inte är begränsat till kupongbolag utan kan användas också i avstämningsbolag.

Det är även möjligt att ingå aktieägaravtal för att begränsa aktiers fria överlåtbarhet. På samma sätt som syftet med ovan nämnda bolagsordningsbestämmelser är syftet att kontrollera ägarkretsen genom att begränsa överlåtelsefriheten för aktier.⁸⁵ Likt möjligheten att föreskriva samtyckesförbehåll, förköpsförbehåll och hembudsförbehåll i bolagsordningen är det möjligt att i aktieägaravtal föreskriva sådana avtalsvillkor.⁸⁶ De begränsningar som anges i ABL gäller endast för bolagsordningsbestämmelser och således inte för klausuler i aktieägaravtal. En klausul som begränsar aktieomsättningen i bolaget men som inte är möjlig att föreskriva i bolagsordningen är förbudsklausulen. En sådan innebär helt enkelt ett förbud

---

⁷⁹ Sjöman (2017) s. 97.

⁸⁰ 4 kap 17 § ABL.

⁸¹ Se 4 kap 19 § 3-4 p ABL.

⁸² Se 4 kap 24 § ABL.

⁸³ Se 4 kap 26 § ABL.

⁸⁴ Se 4 kap 28 § 3-4 p ABL.

⁸⁵ Lehrberg (2015) s. 72.

⁸⁶ Se T Sandström (2017) s. 87.

mot överlåtelse av aktier i bolaget.⁸⁷ Vanligt är att parter i aktieägaravtal kommer överens om att det ska finnas en möjlighet för resterade aktieägare att på samma villkor sälja aktier om en aktieägare ämnar att överlåta sin andel (tag along-klausul). Även spegelbilden (drag along-klausul) förekommer vilket innebär en skyldighet att sälja sitt innehav i samband med att en avtalspart avser att sälja sina aktier till en tredje part.⁸⁸ Varken tag along-klausulen eller drag along-klausulen kan placeras i bolagsordningen.

Aktieägaravtal fungerar således som ett styrmedel vilket kompletterar ABL och bolagsordningen. Vilken funktion fyller då aktieägaravtal som inte bolagsordningen kan fylla? En skillnad mellan bolagsordningen och aktieägaravtal är att bolagsordningen är bindande för alla aktieägare, både befintliga och nytillkomna. Ett samarbete som endast ska omfatta vissa aktieägare eller är av tillfällig natur placeras därför med fördel i ett aktieägaravtal.⁸⁹ En annan skillnad är att bolagsordningen är offentlig medan aktieägaravtal är möjliga att hemlighålla. En fråga som inte ska vara offentlig regleras därför i aktieägaravtalet.⁹⁰ Den allmänna uppfattningen är att friheten av vilka frågor som kan regleras är större i aktieägaravtal i jämförelse med bolagsordningen. ABL sätter uttryckligen gränser för vad bolagsordningen får innehålla, vilket inte finns i förhållande till aktieägaravtal.⁹¹ Sammanfattningsvis regleras i aktieägaravtal det som inte bör eller kan regleras i bolagsordningen.⁹²

---

⁸⁷ Stattin och Svernlöv (2013) s. 57.

⁸⁸ Arvidsson (2010) s. 159.

⁸⁹ Stattin och Svernlöv (2013) s. 22.

⁹⁰ T Sandström (2017) s. 85.

⁹¹ Kansmark och Roos (1985) s. 26.

⁹² Stattin i JT (2004/05) s. 106.

4 Avtalsrättens och aktiebolagsrättens självständighet

4.1 Introduktion

Avtalsrätten och aktiebolagsrätten utgör två skilda rättsområden och det finns en föreställning om att det mellan rättsområden är vattentäta skott.⁹³ Därav följer att avtalsrättsliga bedömningar inte påverkas av aktiebolagsrätten och aktiebolagsrättsliga bedömningar inte påverkas av vad som föreskrivs i avtal. Exempelvis att det vid en avtalsrättslig bedömning av om ett avtalsvillkor ska jämkas inte är möjligt att ta hänsyn till att avtalet står i strid med grundläggande aktiebolagsrättsliga regler. Som nedan framgår finns vissa undantag till dessa utgångspunkter.

4.2 Aktiebolagsrättsliga separationsprincipen

Utgångspunkten är som nämnts att det finns en separation mellan aktiebolagsrätt och avtalsrätt. En aktiebolagsrättslig bedömning påverkas inte av vad som föreskrivs i avtal. Detta benämns ofta den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen. Principen uttrycks även som att aktieägaravtal saknar aktiebolagsrättsliga verkningar. Ur bolagets perspektiv existerar inte aktieägaravtal om inte stöd för annat anges i ABL.⁹⁴

Följden av det är att beslut som fattas av stämman och styrelsen i bolaget formellt sett inte påverkas av vad som eventuellt anges i ett aktieägaravtal.⁹⁵ Det påverkar inte heller nya aktieägare. En aktieägare som förvärvat aktier i strid med en överlåtelsebindning i aktieägaravtal kan inte hindras att föras in i aktieboken.⁹⁶ En annan följd är att det inte är möjligt att klandra ett stämmobeslut med hänvisning till att det strider mot aktieägaravtal. Den allmänna uppfattningen i doktrin är att separationen utgör gällande rätt och aktieägaravtal saknar verkningar i förhållande till bolaget om inget annat anges i lag.⁹⁷ Det undantag i lag som finns är att företag kan utöva kontroll

---

⁹³ Arvidsson (2010) s. 15 ff.

⁹⁴ Arvidsson (2010) s. 277.

⁹⁵ Ramberg (2011) s. 33.

⁹⁶ Jfr Arvidsson (2010) s. 303. Se även Svea hovrätts dom 2004-02-19, Ö 1244-04.

⁹⁷ T Sandström (2017) s. 88; Lehrberg (2015) s. 96; Stattin och Svernlöv (2013) s. 14 och 35; Danelius och Ericson i SvJT (2011) s. 859; Nerep i NTS (2011) s. 103; Ramberg (2011) s. 32; Arvidsson (2010) s. 277; Nerep (2010) s. 347; Sjöman (2008) s. 55; Stattin i JT (2004/05) s. 101; Kansmark och Roos (1985) s. 28; Roos (1969) s. 287, 325 och 345.

över andra företag genom aktieägaravtal och därav aktiebolagsrättsligt betraktas som en koncern.⁹⁸

Den diskussion och de meningsskiljaktigheter som finns på området rör främst vad som ska avses med *aktiebolagsrättsliga verkningar* och närmare vad som omfattas av begreppet *aktiebolagsrätt*. Å ena sidan finns Arvidssons uppfattning vilket är att begreppet endast omfattar bolagets inre rättsförhållanden.⁹⁹ Bolagets inre rättsförhållanden rör beslut och åtgärder inom bolaget där aktiebolagsrättsliga påföljder såsom klander och skadestånd enligt ABL kan aktualiseras.¹⁰⁰ Å andra sidan finns en uppfattning att aktiebolagsrättsliga verkningar och aktiebolagsrätt ska tolkas vidare och omfatta alla rättigheter och skyldigheter i ABL. En sådan uppfattning förespråkas av Nerep.¹⁰¹ HD berörde frågan relativt ingående i Mineralmålet och verkar enligt min mening ha anslutit sig till den senare uppfattningen.¹⁰²

Ytterligare en diskussion är om aktieägaravtal kan få bolagsrättslig effekt genom att det betraktas som ett universalbeslut. På så sätt kan beslutet få samma effekt som ett stämmobeslut och därigenom få bolagsrättslig effekt.¹⁰³ Av utrymmesskäl finns inte möjlighet att studera dessa frågor närmare inom ramen för denna uppsats.¹⁰⁴

Det finns de som ifrågasätter om ett strikt upprätthållande av separationen är ändamålsenlig eller om avtal under vissa förutsättning ska slå igenom även aktiebolagsrättsligt.¹⁰⁵ Av utrymmesskäl finns inte möjlighet att närmare studera argument för och emot att i vissa fall göra undantag från separationen och låta avtal få aktiebolagsrättsliga verkningar.

4.3 Avtalsrättsliga separationsprincipen

När det gäller en avtalsrättslig bedömning är även här utgångspunkten att det finns en separation mellan avtalsrätt och aktiebolagsrätt. En avtalsrättslig bedömningen påverkas således inte av aktiebolagsrättsliga regler.¹⁰⁶ Det finns dock mycket som talar för att denna principen inte upprätthålls och att en avtalsrättslig bedömning påverkas av att avtalet finns i en aktiebolagsrättslig

---

⁹⁸ Se 1 kap 11 § 2 p ABL där det framgår att ett koncernförhållande kan uppkomma på grund av att någon genom avtal förfogar över mer än hälften av rösterna i ett aktiebolag.

⁹⁹ Arvidsson (2010) s. 116 ff.

¹⁰⁰ Arvidsson NJ 4:10 s. 53.

¹⁰¹ Nerep i NTS (2011) s. 107 ff; Nerep (2010) s. 355-356.

¹⁰² NJA 2011 s. 429 punkt 12-13.

¹⁰³ Ramberg (2011) s. 36-38; Arvidsson (2010) s. 279-281.

¹⁰⁴ För en analys av frågan se Gregow i JT (2001/02).

¹⁰⁵ Se Bergström och Samuelsson (2009) s. 163-164. Argument som framhålls i dansk rätt är att en ordning där det aldrig finns möjlighet att ge aktieägaravtal bolagsrättslig verkan är ineffektiv, se Werlauff i UrR (2009) s. 119 f. Ett argument på samma tema som framhålls av Danelius och Ericson är risken för parallella processer med olika utgång vilket inte är önskvärt ur ett processekonomiskt perspektiv, Danelius och Ericson i SvJT (2011) s. 869.

¹⁰⁶ Arvidsson (2010) s. 283.

miljö. Med Hellners terminologi smittar aktiebolagsrätten av sig på den avtalsrättsliga bedömningen.¹⁰⁷

Ett norskt avgörande som belyser hur bolagsrätten kan påverka avtalsrätten är HR-1995-4-A (Nimbus). Målet rörde frågan om den avtalsrättsliga effekten av överenskommelser i strid med börsregler. Nimbus förvärvade 20 procent av aktierna i ett målbolag men ansåg att aktiepriset var för lågt och ville därför skaffa sig inflytande i målbolagets beslutsprocess. Avtal ingicks mellan aktieägare i målbolaget så att Nimbus skulle erhålla det inflytande som önskades. Problemet var att avtalet stod i strid med de börsregler som målbolaget löd under. Domstolen kom fram till att aktieägaravtalet innebar ett rättsstridigt kringgående av rösträttsbegränsningarna och i den delen var ogiltigt. Domstolen verkar således ha baserat sitt avgörande på en argumentation att ogiltighet motiverades genom aktierättsliga hänsyn.

Det råder delade meningar om i vilken mån aktiebolagsrätten påverkar avtalsrätten och på så sätt inskränker avtalsfriheten. Arvidsson, Sjöman, Stattin och Svernlöv anför att aktiebolagsrätten påverkar avtalsrätten genom att aktieägaravtal som strider mot borgenärsskyddsregler i ABL inte är avtalsrättsligt giltiga.¹⁰⁸ Kansmark, Roos, Danelius och Ericson är inne på att även vissa grundläggande minoritetsskyddsregler inom aktiebolagsrätten kan påverka avtalsrätten på samma sätt.¹⁰⁹ Även det faktum att det för avtal i den aktiebolagsrättsliga miljön kan uppstå motstridiga förpliktelser är något som påverkar avtalsrätten. De förpliktelser som dessa personer har enligt aktiebolagsrätten slår ut de avtalsrättsliga förpliktelserna.¹¹⁰ I NJA 1972 s. 29 – Graningeverken¹¹¹ anfördes att ogiltighet skulle kunna vara konsekvensen av avtalsvillkor som tillkommit i syfte att kringgå aktiebolagsrättsliga eller andra regler. Det anfördes även att det måste finnas möjlighet att åsidosätta förbehåll, och den lydnadsplikt som därav följer, om handlande enligt förpliktelsen objektivt sett skulle innebära allvarlig risk för ogynnsamma verkningar för bolaget. Efter en tolkning av avtalet kom HD fram till att inget brott mot avtalet förelåg. Lagrådet tolkar avgörandet som att bolagets behov och intressen inskränker de plikter som aktieägare kan åta sig enligt röstbindning i aktieägaravtal.¹¹² Hellner anför att HD i Graningeverken *tolkade* avtalet mot bakgrund av aktiebolagets behov och intressen. Enligt Hellner är detta ett argument för att bolagets behov och intressen även ska kunna beaktas i en avtalsrättslig bedömning.¹¹³

---

¹⁰⁷ Hellner (1999) s. 260.

¹⁰⁸ Arvidsson NJ 4:10 s. 62-63; Arvidsson (2010) s. 283-284; Sjöman (2008) s. 56-57 och 60; Stattin och Svernlöv (2013) s. 37-38.

¹⁰⁹ Kansmark och Roos (1985) s. 29; Danelius och Ericson i SvJT (2011) s. 867-869.

¹¹⁰ Lindskog i SvJT (2011) s. 283; Lindskog (2010) s. 887; Ramberg (2011) s. 43; Arvidsson (2010) s. 285-286; Stattin i JT (2004/05) s. 104-105.

¹¹¹ Målet handlade om aktier som hade överlåtit och där säljaren genom avtal förbehållit sig rösträtten för aktierna. Om köparen bröt mot detta och istället röstade på ett sätt som stred mot säljarens vilja skulle köpet gå tillbaka. En av huvudfrågorna i målet var giltigheten av detta förbehåll.

¹¹² Prop. 2004/05:85 s. 1397-1398.

¹¹³ Hellner (1999) s. 273.

Som framgår av utredningen ovan finns det starka argument för att aktiebolagsrätten påverkar avtalsrätten. Av intresse i detta arbete är vidare om det är möjligt att beakta aktiebolagsrättsliga intressen vid en tillämpning av 36 § AvtL på avtalsvillkor i aktieägaravtal. Heller är av den bestämda åsikten att så är fallet.¹¹⁴ Likaså Arvidsson påpekar att aktiebolagsrätten inverkar på oskälighetsbedömningen enligt 36 § AvtL.¹¹⁵ Även på andra håll i doktrinen framhålls aktiebolagsrättsliga hänsyn, exempelvis minoritetsskydd och motstridiga åtaganden, som grund för en tillämpning av 36 § AvtL.¹¹⁶ Argumenten för att aktiebolagsrätten kan beaktas är enligt Hellner främst att 36 § AvtL är det enda tänkbara avtalsrättsliga skydd för de grundläggande aktiebolagsrättsliga reglerna. Detta eftersom det inte finns några regler för jämkning av aktieägaravtal inom ramen för ABL.¹¹⁷

Ett argument som anförs av Hellner emot att aktiebolagsrättsliga hänsyn ska kunna beaktas inom ramen för en prövning enligt 36 § AvtL är att aktiebolagsrättsliga överväganden inte ligger inom skyddsområdet för 36 § AvtL.¹¹⁸ Hellner gör en jämförelse med konkurrensrätten. Av förarbetena framgår att ingen självständig bedömning av skadligheten enligt konkurrenslagstiftningen ska göras inom ramen för prövningen enligt 36 § AvtL. Det problem som man enligt förarbetena vill undvika är att prövningen enligt konkurrenslagstiftningen flyttas från marknadsdomstolen till de allmänna domstolarna.¹¹⁹ Detta är inget problem när det gäller aktiebolagsrätten då dessa frågor, liksom avtalsrättsliga frågor, behandlas i de allmänna domstolarna.¹²⁰ Motargumentet saknar därför enligt min mening relevans när det gäller möjligheten att beakta aktiebolagsrättsliga hänsyn vid en prövning enligt 36 § AvtL.

4.4 Summering och diskussion

Utgångspunkten att det finns vattentäta skott mellan avtalsrätten och aktiebolagsrätten stämmer till stor del när det gäller avtalets påverkan på en aktiebolagsrättslig bedömning. Den stämmer dock sämre när det gäller aktiebolagsrättens påverkan på en avtalsrättslig bedömning. Den påverkar den avtalsrättsliga giltigheten genom att vissa aktiebolagsrättsliga regler sannolikt betraktas som avtalsrättsligt tvingande, förpliktelser enligt aktiebolagsrätten slår ut avtalsrättsliga förpliktelser och att aktiebolagsrättsliga intressen är möjligt att beakta vid en tillämpning av 36 § AvtL på aktieägaravtal.

---

¹¹⁴ Hellner (1999) s. 273.

¹¹⁵ Arvidsson i NJ 4:10 s. 59.

¹¹⁶ Se exempelvis Sjöman (2008) s. 58-59; Stattin och Svernlöv (2013) s. 52-53 och 58-59; Lehrberg (2015) s. 176; Arvidsson (2010) s. 293-294 och 306; Ramberg (2011) s. 100 och 102.

¹¹⁷ Hellner (1999) s. 272.

¹¹⁸ Hellner (1999) s. 272.

¹¹⁹ SOU 1974:83 s. 144.

¹²⁰ Jfr 1 kap § 1 RB och 7 kap 1 § KL.

Enligt min mening är en sådan påverkan nödvändig. Utgångspunkten måste vara att viss del av aktiebolagsrätten är så pass viktig att den även ska få genomslag i avtalsrätten. Vid en oskälighetsbedömning inom ramen för en bedömningen enligt 36 § AvtL är det rimligt att hänsyn tas till att aktieägaravtalet skiljer sig från andra avtal genom att det rör aktiebolagsrättsliga frågor och modifierar tillämpningen av reglerna om aktiers fria överlåtbarhet i ABL. Genom avtalet vill regleringen i ABL undvikas. Som Hellner påpekar är hänsynstagande inom ramen för bedömningen enligt 36 § AvtL enda möjligheten att säkerställa att centrala bestämmelser i ABL efterlevs. Jag ser inga problem med att aktiebolagsrätten påverkar avtalsrätten på ett sådant sätt.

5 Aktieägaravtalets rättsverkningar

5.1 Introduktion

Aktieägaravtal är i grunden ett vanligt avtal men med särdraget att det används inom den aktiebolagsrättsliga sfären och avser att modifiera tillämpningen av de aktiebolagsrättsliga reglerna. Aktieägaravtalet rör sig således i gränslandet mellan avtalsrätt och aktiebolagsrätt. För att på ett bättre sätt förstå aktieägaravtalets rättsverkningar kan de delas upp i *aktiebolagsrättslig verkan* och *avtalsrättslig verkan*. Inom aktiebolagsrättslig verkan behandlas avtalets verkan mot bolaget och dess organ medan verkan mellan avtalsparterna berörs inom avtalets avtalsrättsliga verkan.

Ytterligare en aspekt är vilken verkan aktieägaravtal har gentemot tredje man som förvärvar aktier i strid med överlåtelsebegränsningar i avtalet. Utgångspunkten är att överlåtelsebegränsningar i aktieägaravtal saknar verkan gentemot en tredje man som förvärvar aktier.¹²¹ Om det gäller även då förvärvare haft kännedom om överlåtelsebegränsningen är oklart. I förarbetena framhålls att dessa inte har någon verkan mot den som förvärvar aktier i god tro.¹²² Lagrådet påpekar att om köparen kände till begränsningen *torde* denna bli bunden av avtalet.¹²³ Lindskog är av uppfattningen att överlåtelsebegränsningar inte bör vara bindande för förvärvare även om denne känt till begränsningen.¹²⁴ Arvidsson är av en annan uppfattning och anför att undantag i vissa fall är motiverat. Överlåtelsebegränsningar bör därav tillerkännas visst sakrättslig skydd.¹²⁵ HD verkar negativt inställd till att medge överlåtelsebegränsningar sakrättsligt skydd och verkan mot tredje man, även om denne varit i ond tro.¹²⁶

5.2 Aktiebolagsrättslig verkan

Vilken aktiebolagsrättslig verkan ett aktieägaravtal har regleras inte i ABL. I viss mån kan en reglering anses onödig då det redan följer av grundläggande avtalsrättsliga principer att avtalet endast binder parterna.¹²⁷ I förarbetena till den aktiebolagsrättsliga regleringen nämns i förhållande till överlåtelse-

---

¹²¹ Sjöman i SvJT (2015) s. 826.

¹²² Prop. 1979/80:143 s. 105.

¹²³ Prop. 1979/80:143 s. 205.

¹²⁴ Lindskog i SvJT (2011) s. 287.

¹²⁵ Arvidsson (2010) s. 314.

¹²⁶ Se exempelvis NJA 2017 s. 289 särskilt punkt 14 i HD:s dom.

¹²⁷ Ramberg (2011) s. 32; Adlercreutz och Mulder (2013) s. 13; Ramberg och Ramberg (2014) s. 235; Adlercreutz och Gorton (2011) s. 148; Arvidsson (2010) s. 171; Nerep i NTS (2011) s. 103.

begränsningar i aktieägaravtal att dessa inte är gällande mot bolaget.¹²⁸ Ingen närmare förklaring ges utan endast ett konstaterande att så är fallet. Faktum är att avtal mellan aktieägare är mycket sparsamt behandlade i ABL. Ett undantag är som nämnts koncerndefinitionen.¹²⁹ Detta är även ett undantag då aktieägaravtal blir gällande i förhållande till bolaget och i förarbetena framhålls uttryckligen att kontroll genom konsortialavtal ska beaktas vid en bedömning av om företag ingår i en koncern.¹³⁰ Genom att de nya reglerna om revision från EU infördes så antogs en bestämmelse som anger att ett avtalsvillkor som har till syfte att styra bolagsstämmans val av revisor är ogiltig.¹³¹ Av bestämmelsen framgår således att det inte genom aktieägaravtal är möjligt att styra bolagsstämmans val av revisor.¹³²

Lagrådet påpekade i förarbetena till ABL att verkningarna av överlåtelsebegränsningar i aktieägaravtalet mot bolaget inte reglerats i lagen. Förslaget från lagrådet var att införa en bestämmelse som föreskrev att sådana begränsningar saknar verkan mot bolaget.¹³³ Förslaget förkastades med hänvisning till att frågor om möjligheterna till och verkningarna av avtal mellan aktieägare är en avtalsrättslig fråga som inte bör regleras i ABL. Det angavs även att införandet av en sådan bestämmelse i anslutning till överlåtelsebegränsningar skulle innebära en oönskad risk för motsatsslut i andra delar av ABL.¹³⁴

Det kan noteras att det i dansk lagstiftning införts en bestämmelse som anger att aktieägaravtal inte är bindande för bolaget när styrelsen eller stämman fattar beslut.¹³⁵ Detsamma ansågs gälla även innan bestämmelsen infördes men att undantag i vissa fall var motiverat.¹³⁶ En grundläggande förutsättning för att undantaget skulle aktualiseras var att samtliga aktieägare var parter i avtalet.¹³⁷ Stöd för ett sådant undantag finns även i praxis¹³⁸ men efter införandet av ovan nämnda bestämmelse bör utrymmet för undantag vara avsevärt mer begränsat.¹³⁹

Sammanfattningsvis saknar aktieägaravtalet aktiebolagsrättslig verkan i alla lägen utom då annat anges i lag. Effekten av det är att även om en överlåtelse skett i strid med aktieägaravtalet ska förvärvaren betraktas som aktieägare.

---

¹²⁸ Prop. 2004/05:85 s. 251 och 1397; Prop. 1975:103 s. 314; SOU 1997:22 s. 205; SOU 1971:15 s. 159.

¹²⁹ Se 1 kap 11 § 2 p ABL där framgår att ett koncernförhållande kan uppkomma på grund av att man genom avtal förfogar över mer än hälften av rösterna i ett aktiebolag.

¹³⁰ Prop. 1995/96:10 del II s. 177.

¹³¹ Se 9 kap 16 a § ABL.

¹³² Prop. 2015/16:162 s. 261.

¹³³ Prop. 2004/05:85 s. 1397.

¹³⁴ Prop. 2004/05:85 s. 251.

¹³⁵ Se 82 § selskabsloven vilket stadgar att: ”Ejeraftaler er ikke bindende for kapital-selskabet og de beslutninger, der tæffes af general-forsamlingen”.

¹³⁶ Bet. 1498/2008 s. 280.

¹³⁷ Gomard i SSL (1972) s. 132 f.

¹³⁸ Se Højestret UfR 1996.1550.

¹³⁹ Jfr Kure, Schmith och Hedegaard Kristensen, Selskabsloven, Karnov 2017-05-23 kommentaren till § 82 selskabsloven.

Den nye ägaren har rätt att bli införd i aktieboken.¹⁴⁰ Det är inte heller möjligt att klandra ett beslut på den grunden att det strider mot en klausul i aktieägaravtal.¹⁴¹ I många fall beaktas och respekteras avtalet även då det egentligen inte krävs.¹⁴² Det förekommer även att bolagsstämmobeslut korrigeras frivilligt genom ett nytt beslut på extra bolagsstämma. Detta för att undvika de avtalsrättsliga sanktionerna som kan följa av brott mot aktieägaravtal.¹⁴³ På så sätt kan aktieägaravtalet anses ha *indirekt aktiebolagsrättslig verkan*. Ett likande fenomen påpekas i dansk rätt. I samband med införandet av bestämmelsen som anger att aktieägaravtal inte är bindande för bolaget anfördes att det bland annat med hjälp av vitesklausuler är möjligt att uppnå samma effekt som om avtalet skulle ha aktiebolagsrättslig effekt.¹⁴⁴

5.3 Avtalsrättslig verkan

Även aktieägaravtalets avtalsrättsliga verkningar är sparsamt berörda i lag. Undantaget är den tidigare nämnda bestämmelsen om att avtalsvillkor som har till syfte att styra bolagsstämmans val av revisor är ogiltig. Ovan berördes att ett avtalsvillkor i strid med bestämmelsen är aktiebolagsrättsligt ogiltigt. Av bestämmelsen anses även avtalsrättslig ogiltighet framgå. Klausulen upprätthålls inte ens obligationsrättsligt mellan parterna. En aktieägare som röstar i strid med en klausul i aktieägaravtal som styr bolagsstämmans val av revisor drabbas således inte av några påföljder för avtalsbrott.¹⁴⁵

I förarbetena till den aktiebolagsrättsliga lagstiftningen påpekas att överenskommelser mellan ägare om att inte överlåta eller hembjuda aktier är giltiga mellan parterna.¹⁴⁶ Utgångspunkten måste således förstås som att aktieägaravtalet är gällande och bindande mellan parterna. Detta framhålls också i Mineralmålet.¹⁴⁷

Aktieägaravtal är på samma sätt som andra avtal begränsade av de ramar som den allmänna avtalsrätten uppställer. Exempelvis är det endast avtalsparterna som är bundna av avtalet. Bolaget eller dess företrädare kan således inte bli bundna av överenskommelser mellan aktieägare.¹⁴⁸ Aktieägaravtal kan vara i

---

¹⁴⁰ Arvidsson (2010) s. 303. Se även Svea hovrätts dom 2004-02-19, Ö 1244-04.

¹⁴¹ Jfr 7 kap 50 § ABL; Roos (1969) s. 287.

¹⁴² Prop. 2004/05:85 s. 1397; Ramberg (2011) s. 33; Nerep i NTS (2011) s. 104 och 106-107; Stattin och Svernlöv (2013) s. 57.

¹⁴³ Ramberg (2011) s. 35.

¹⁴⁴ Krüger Andersen (2010) s. 177 f; Schaumburg-Müller och Werlauff (2010) s. 426.

¹⁴⁵ Arvidsson i SvJT (2017) s. 131 ff.

¹⁴⁶ Prop. 2004/05:85 s. 251; Prop. 1975:103 s. 314; SOU 1971:15 s. 159; SOU 1997:22 s. 205.

¹⁴⁷ Se punkt 8 i HD:s dom.

¹⁴⁸ Se exempelvis Stattin i JT (2004/05) s. 101; Roos (1969) s. 345; Åhman (1997) s. 615; Prop. 1975:103 s. 314; SOU 1971:15 s. 159. Se även beslut 2003-06-13, mål nr Ö 2116-13 där hovrätten fastställde tingsrättens beslut 2003-02-20 mål nr T 17774-02. Målet rörde skadestånd enligt ABL och talan väckts mot svaranden i egenskap av styrelseledamot och verkställande direktör. Domstolen menade att aktieägaravtalet reglerar förhållandet mellan aktieägare och var därför inte tillämpligt i förevarande tvist.

strid med lag och goda seder och ogiltiga på grund av principen om pactum turpe.¹⁴⁹ I praktiken verkar dock inte principen ha någon större inverkan på aktieägaravtal.¹⁵⁰ Inte heller för egen del kan jag komma på något exempel som principen skulle vara av praktisk betydelse.

Det finns en rad specifika begränsningar av avtalsfriheten för aktieägaravtal eftersom de befinner sig inom det aktiebolagsrättsliga området och modifierar tillämpningen av reglerna i ABL. En begränsning är att vissa regler i ABL sannolikt är avtalsrättsligt tvingande och avtal i strid med dessa är ogiltiga. Här måste en distinktion mellan tvingade och dispositiva regler göras. Förenklat sett kan tvingade regler inte frångås genom avtal medan det är möjligt att genom avtal avvika från dispositiva regler.¹⁵¹ Rättsläget är i stor utsträckning oklart när det gäller vilka aktiebolagsrättsliga regler som är avtalsrättsliga tvingande. Det saknas som framgått lagstiftning och frågan har inte direkt berörts i praxis. I doktrin finns det flera olika uppfattningar.

Det är möjligt att dela in uppfattningarna i doktrin i tre fåror. Den första är att ABL inte innehåller några avtalsrättsligt tvingande regler alls. De som företräder en sådan uppfattning är främst Lindskog och T Sandström. Lindskog anför att avtalsfrihet bör råda både när det gäller att avvika från aktieägarägarregler och borgenärsskyddsregler i ABL. Lindskog påtalar att han inte ser något skyddsbehov som skulle motivera att aktieägare inte skulle vara skyldiga att följa sina åtaganden enligt aktieägaravtal även om det strider mot borgenärsskyddsregler som inte är möjliga att frångå genom samtliga aktieägares samtycke. Att en avtalspart åtagit sig att göra något som denne inte får är enligt Lindskog inget skäl för att befria avtalsparten från sitt åtagande.¹⁵² T Sandström menar att aktieägaravtal i största möjliga utsträckning bör vara bindande mellan parterna. Ogiltighet bör endast inträda i undantagsfall. Endast en överträdelse av ABL bör inte vara tillräckligt för att ogiltighet ska inträda.¹⁵³

En annan uppfattning är att en stor del av skyddsreglerna i ABL är avtalsrättsligt tvingande. Det vill säga både regler som avser att skydda aktieägare och regler som avser att skydda borgenärer. Kansmark och Roos verkar företräda en sådan uppfattning. Författarna anför att aktieägaravtalet inte får innehålla några föreskrifter som inskränker ägarnas rättigheter enligt tvingande regler i ABL. Som exempel anges inskränkningar av minoritetsskyddsregler i ABL.¹⁵⁴

Den tredje uppfattningen är en kompromiss mellan de ovan beskrivna ytterligheterna där vissa regler i ABL anses vara avtalsrättsliga dispositiva medan andra anses vara tvingande. Majoriteten av författarna som är aktiva på området företräder en sådan uppfattning.

---

¹⁴⁹ Lehrberg (2015) s. 177-178.

¹⁵⁰ Jfr Lehrberg (2015) s. 178; Arvidsson (2010) s. 287; Stattin och Svernlöv (2013) s. 52.

¹⁵¹ Grönfors (1966) s. 220. För en mer nyanserad bild se Grönfors (1966) s. 213 ff.

¹⁵² Lindskog i SvJT (2011) s. 284-285.

¹⁵³ T Sandström (2017) s. 88.

¹⁵⁴ Kansmark och Roos (1985) s. 29.

Arvidsson är av åsikten att borgenärsskyddsregler är avtalsrättsligt tvingande medan aktieägarskyddsregler bör betraktas som avtalsrättsligt dispositiva. Arvidsson framhåller därav att en klausul i aktieägaravtal som innebär att en part ska bidra till att genomföra en utdelning som inkräktar på det bundna egna kapitalet ogiltig. En felande part riskerar då inte påföljder för avtalsbrott.¹⁵⁵

Sjöman menar att utgångspunkten är att aktieägaravtal är bindande mellan parterna, avtalsrättsligt, även om det står i strid med ABL eller bolagsordningen. Sjöman är inne på Arvidssons linje och anser att aktieägaravtal i strid med regler som har till syfte att skydda andra än aktieägare, exempelvis regler som syftar till att skydda bolagets kapital, med bindande verkan inte kan upprätthållas ens mellan parterna. Sjöman anför att det är osäkert om avtalsförpliktelser i strid med regler uppställda i sådant syfte är generellt overksamma eller om jämkning i det enskilda fallet bör ske. Sjöman anför att minoritetsskyddsregler bör ses som dispositiva och möjliga att frånga med berörda aktieägares samtycke.¹⁵⁶

Svernlöv och Stattin verkar hålla med Arvidsson och Sjöman om att borgenärsskyddet i ABL är avtalsrättsligt tvingande och inte är möjligt att avvika från genom aktieägaravtal. Författarna stödjer sig på att det inte ens är möjligt genom bolagsordningen att frånga dessa regler. Parterna kan därmed inte med bindande verkan, ens mellan parterna, komma överens om att företa värdeöverföringar utöver vad ABL:s borgenärsskyddsregler medger.¹⁵⁷ När det gäller avtalsbestämmelser i strid med minoritetsskyddsregler anføres att det genom aktieägaravtal är möjligt att skraddarsy och nå ett välavvägt minoritetsskydd som gagnar både minoritetsägare och majoritetsägare. Vidare anges att det genom bolagsordningen är möjligt att stärka minoritetsskyddet men för att fritt disponera över det krävs samtliga aktieägares samtycke. Det innebär i praktiken att parterna i aktieägaravtal endast kan avvika från minoritetsskyddsregler om alla aktieägare är parter i avtalet.¹⁵⁸ Stattin och Svernlöv verkar i större utsträckning än Arvidsson anse att aktiebolagsrätten inskränker avtalsfriheten då det krävs att alla aktieägare är parter i avtalet för att fritt kunna disponera över aktieägarskyddsregler. Det som gör författarnas ståndpunkter något osäkra är att uttalandena görs i kontexten ”bolaget” och dess bundenhet.¹⁵⁹ Det skulle kunna tolkas som att det är förutsättningarna för bolagets bundenhet eller de aktiebolagsrättsliga verkningarna som utreds. Ordalydelsen och de exempel som anges talar dock för att det är de avtalsrättsliga verkningarna mellan aktieägare som avses.

Danielius och Ericson menar att avvikelser från ABL genom aktieägaravtal rent avtalsrättsligt i framtiden troligtvis inte kommer att upprätthållas i samma utsträckning som tidigare. Anledning till detta är att HD i Mineralmålet lade

---

¹⁵⁵ Arvidsson NJ 4:10 s. 62-63; Arvidsson (2010) s. 283-284.

¹⁵⁶ Sjöman (2008) s. 56-57 och 60.

¹⁵⁷ Stattin och Svernlöv (2013) s. 37-38, med hänvisning till NJA 2011 s. 429.

¹⁵⁸ Stattin och Svernlöv (2013) s. 38-39.

¹⁵⁹ Se Stattin och Svernlöv (2013) s. 35 rubriken till avsnitt 3.4.

stort fokus på att syftena med ABL:s bestämmelser inte skulle förfelas och att ingen skillnad gjordes mellan avvikelser genom bolagsordningen och aktieägaravtal. Författarna menar att det inte är troligt att avtalsfriheten och bolagsordningsfriheten sammanfaller. Mera grundläggande minoritets-skyddsregler är dock troligen inte möjligt att ens avtalsrättsligt avvika från då syftena bakom den aktiebolagsrättsliga regleringen riskerar att förfelas.¹⁶⁰

Lehrberg är inne på samma spår som Danelius och Ericson och menar att HD i Mineralmålet följer tendensen att inom aktiebolagsrätten lägga vikt vid allmänna intressen. Grunden för detta har enligt Lehrberg med den svenska aktiemarknadens attraktivitet för investerare att göra.¹⁶¹

En annan begränsning av avtalsfriheten för aktieägaravtal är att det i vissa fall kan uppkomma motstridiga åtaganden. Detta genom att styrelseledamöter och verkställande direktörer även i vissa fall är aktieägare. Dessa kan enligt ABL vara skyldiga att handla på ett visst sätt medan de enligt aktieägaravtal är förpliktigade att handla på ett annat. Frågan är om de aktiebolagsrättsliga förpliktelserna i detta avseende utsläcker de avtalsrättsliga. I sådana fall skulle inte talan kunna riktas mot dessa personer på grund av brott mot aktieägaravtalet. Även i denna fråga saknas auktoritativa rättskällor. De regler som finns är kopplande till styrelsens och verkställande direktörens uppgifter att fatta beslut för bolagets räkning vilket ytterst är skadeståndssanktionerat enligt 29 kap 1 § ABL. Enligt aktiebolagsrätten ska dessa alltid handla i enlighet med bolagets bästa.¹⁶² Flera författare har i doktrin uttalat sig om hur motstridiga åtagande begränsar avtalsfriheten.

Lindskog verkar anse att det inte är möjligt att binda företrädare för bolagets organ genom aktieägaravtal.¹⁶³ Det är osäkert om han är av samma uppfattning när dessa även utgör aktieägare och på så sätt är bunden av aktieägaravtalet.¹⁶⁴

Ramberg's prognos är att HD i ett läge där en person som agerar i egenskap av företrädare för aktiebolaget har brutit mot ett avtalsvillkor i aktieägaravtal som föreskriver att bolaget ska dela ut mer än vad som är tillåtet enligt ABL inte kommer att drabbas av avtalsrättsliga påföljder. För att åstadkomma det tror Ramberg att HD kommer att använda sig av avtalstolkning eller oskälighetsargument.¹⁶⁵

Arvidsson är av en liknande uppfattning och anför att det är oförenligt med associationsformens karaktär att tillåta avtalsreglering av ledningen. De möjligheter som för aktieägare finns inom aktiebolagsrätten att påverka

---

¹⁶⁰ Danelius och Ericson i SvJT (2011) s. 867-869.

¹⁶¹ Lehrberg (2015) s. 98-99.

¹⁶² Stattin och Svernlöv (2013) s. 50.

¹⁶³ Lindskog i SvJT (2011) s. 283; Lindskog (2010) s. 887.

¹⁶⁴ Jfr Lindskog i SvJT (2011) s. 284.

¹⁶⁵ Ramberg (2011) s. 43.

ledningen är istället genom bolagsordningen, på bolagsstämman och genom samtyckesbehörigheten.¹⁶⁶

Även Stattin anför att det är osannolikt att det skulle utgöra ett ersättningsgillt avtalsbrott för en styrelseledamot att handla i enlighet med de krav som ställs enligt aktiebolagsrätten. Även om handlandet står i strid med aktieägaravtal som denne är bunden av. Detta under förutsättning att beslutet tas i egenskap av företrädare för bolagsorgan.¹⁶⁷ Stattin tillsammans med Svernlöv anför dock att styrning av bolagets styrelse och verkställande direktör genom aktieägaravtal kan vara obligationsrättsligt giltiga. Men i ett läge då samma person är både aktieägare och styrelseledamot kan det anses oskälig eftersom sanktion utfaller oavsett hur aktieägaren tillika styrelseledamoten agerar och bör därför jämkas enligt 36 § AvtL.¹⁶⁸

Sjöman anför å ena sidan att styrelsens skadeståndssanktionerade plikt att agera för bolagets bästa kan motivera att kontraktbrott inte bör aktualiseras. Å andra sidan anför Sjöman att hans uppfattning är att så inte nödvändigtvis måste vara fallet. Istället ska den som är aktieägare tillåtas att obligationsrättsligt binda sig även om denne har en aktiebolagsrättslig skyldighet som strider mot denna. I undantagsfall skulle situationen kunna avhjälpas med jämkning enligt 36 § AvtL.¹⁶⁹

Ytterligare en begränsning av avtalsfriheten för aktieägaravtal är hänsyn till bolagsintresset. Utgångspunkten för en sådan diskussion är avgörandet Graningeverken där HD tolkade en beslutsbindning, i strid med ordalydelsen, med hänsyn till bolagsintresset.¹⁷⁰ HD började med att konstatera att även om överenskommelsen var ogiltig enligt förbud i aktiebolagsrätten är det inte uteslutet att den är gällande mellan parterna. Av domskälen verkar HD anse att ogiltighet skulle kunna vara konsekvensen av avtalsvillkor som tillkommit i syfte att kringgå aktiebolagsrättsliga eller andra regler, men att så inte var fallet i det förevarande målet. HD anförde även att det måste finnas möjlighet att åsidosätta förbehåll, och den lydnessplikt som därav följer, om handlande enligt förpliktelsen objektivt sett skulle innebära allvarlig risk för ogynnsamma verkningar för bolaget. Efter en utredning av omständigheterna i och runt bolaget samt i viss mån effekterna av de röstningsalternativ som förvärvaren av aktierna hade kom HD fram till att denne inte kunnat rösta på annat sätt vad än som gjordes. Röstningen som företogs av förvärvaren stred således inte mot förpliktelsen i avtalet.

Målet är svårtolkat, vilket exempelvis framhävs av T Sandström. Hans kommentar är att HD i avgörandet tolkat aktieägaravtalet så att ABL:s skyddsintressen upprätthålls.¹⁷¹ Lagrådet tolkar avgörandet som att bolagets

---

¹⁶⁶ Arvidsson (2010) s. 286.

¹⁶⁷ Stattin i JT (2004/05) s. 104-105.

¹⁶⁸ Stattin och Svernlöv (2013) s. 52-53.

¹⁶⁹ Sjöman (2008) s. 58-59.

¹⁷⁰ Hellner (1999) s. 263.

¹⁷¹ T Sandström (2017) s. 88.

behov och intressen inskränker de plikter som aktieägare kan åta sig i aktieägaravtal.¹⁷²

5.4 Summering och diskussion

Aktieägaravtal saknar aktiebolagsrättslig verkan och är således inte bindande för bolaget och dess organ. Det undantag som finns är accepterat när annat anges i lag. Det finns en debatt om vad som ska avses med aktiebolagsrättslig verkan och vad som omfattas av begreppet aktiebolagsrätt. Även om aktieägaravtal saknar aktiebolagsrättslig verkan respekteras det i praktiken ofta som om det vore bindande för bolaget. Aktieägaravtal har därav en indirekt aktiebolagsrättslig verkan.

Aktieägaravtal saknar som huvudregel verkan gentemot tredje man som förvärvar aktier. Tredje man är inte bunden av överlåtelsebegränsningar i aktieägaravtal. Det är oklart om detta gäller även om denne känt till begränsningarna.

Som utgångspunkt gäller principen om avtalsfrihet för aktieägaravtal. Som framgår är dock avtalsrätten inte helt separerad från aktiebolagsrätten. Det resulterar i att avtalsfriheten är inskränkt för aktieägaravtal på grund av att det rör sig inom det aktiebolagsrättsliga området och avser att modifiera tillämpningen av reglerna i ABL.

Avtalsfriheten är exempelvis begränsad av att vissa regler i ABL sannolikt är avtalsrättsligt tvingande. Rättsläget är i detta avseende osäkert och i doktrin finns flera olika ståndpunkter representerade. En uppfattning är att inga aktiebolagsrättsliga regler är avtalsrättsligt tvingande. En sådan linje bidrar till en vid avtalsfrihet och att aktieägaravtal i majoriteten av fall kommer att vara avtalsrättsligt gällande mellan parterna. Den förespråkande ordningen riskerar dock att ha stor inverkan på den aktiebolagsrättsliga regleringen genom aktieägaravtalets indirekta aktiebolagsrättsliga effekt. På så sätt kan aktieägaravtal i praktiken slå ut den aktiebolagsrättsliga regleringen i stor utsträckning. Ett sätt att motverka denna effekt är att inte upprätthålla aktieägaravtalet avtalsrättsligt mellan parterna. Exempelvis genom att vissa regler i ABL anses vara avtalsrättsligt tvingande. En part riskerar då inte att påföljder för avtalsbrott aktualiseras när reglerna i ABL respekteras. Även om reglerna i ABL strider mot aktieägaravtalet.

En annan uppfattning är att många av de aktiebolagsrättsliga reglerna är tvingande, både aktieägar skyddsregler och borgenärsskyddsregler. Om både aktieägar skyddsregler och borgenärsskyddsregler i ABL avtalsrättsligt behandlas som tvingande skulle detta bidra till att stärka den aktiebolagsrättsliga reglerings ställning. Det bidrar till att regleringen även i praktiken efterlevs. Baksidan av en sådan ordning är att avtalsfriheten när det gäller aktieägaravtal är mycket begränsad. I princip är det endast möjligt att göra avvikelser där det enligt lag stadgas en möjlighet. Avtalsfriheten skulle

---

¹⁷² Prop. 2004/05:85 s. 1397-1398.

då sammanfalla med bolagsordningsfriheten. Det skulle då endast vara möjligt att frångå fakultativa regler i ABL. De obligatoriska reglerna skulle således aldrig vara möjliga att avvika från, varken i bolagsordning eller aktieägaravtal. Funktionen med aktieägaravtal som ett komplement till bolagsordningen skulle då förfelas. Den specialanpassning av mellanhavandena i det gemensamma bolaget skulle inte vara möjlig att uppnå mellan aktieägare.

Ytterligare en uppfattning är att vissa regler i ABL, främst de som avser att skydda bolagets borgenärer, är tvingande medan aktieägarskyddsregler är dispositiva. Sammantaget gäller att bedömningen av aktieägaravtal och dess avtalsrättsliga verkan måste göras i varje enskilt fall. Bedömningen får göras utifrån vilken aktiebolagsrättslig regel som avtalet kolliderar med och vilket skyddssyfte den regeln har. Regler som har till syfte att skydda en part utanför avtalsförhållandet löper större risk att bedömas som avtalsrättsligt tvingade. För egen del ansluter jag mig till en sådan uppfattning. Borgenärer är en grupp som i många fall påverkas av aktieägaravtalet men som inte har något att säga till om vid utformningen av avtalen. Att borgenärsskyddsreglerna respekteras är centralt för tilliten till aktiebolaget som associationsform. Det finns en stor risk för att en minskad tillit till aktiebolaget skulle resultera i att bolag får svårare att genom lånefinansiering erhålla det kapital som krävs för verksamheten. När det gäller regler till skydd för aktieägare är risken för att dessa ska betraktas som avtalsrättsligt tvingande inte utesluten. Sannolikt krävs att avtalet, eller en tillämpning av avtalet, avviker från en regel som är av grundläggande betydelse för aktieägarskyddet. Exempelvis någon av generalklausulerna i ABL. Det problematiska är att det inte är rimligt att dessa i alla lägen ska betraktas som avtalsrättsligt tvingande. Avtalsfriheten för aktieägaravtal skulle då bli allt för snäv.

Det är även sannolikt att motstående intressen, vilket kan uppkomma för företrädare för bolagsorgan som också är aktieägare, samt hänsyn till bolagsintresset kan motivera begränsningar av avtalsfriheten. Jag håller med Arvidsson om att en avtalsreglering av styrelse och verkställande direktör är oförenligt med aktiebolaget som associationsform. Karakteristiskt är att samarbetet i bolaget har det gemensamma målet att generera vinst. Reglerna som anger att företrädare för bolaget ska verka i enlighet med bolagsintresset är så pass centrala att de inte genom avtal ska vara möjliga att avvika från. Det är inte rätt att bolagsföreträdare ska ställas inför valet mellan skadeståndsskyldighet enligt ABL eller påföljd för brott mot aktieägaravtalet. Det finns risk för att dessa personer väljer att bryta mot ABL vilket sannolikt skulle bidra till att förtroendet för aktiebolaget som associationsform undergrävs. Att bolagsintresset tillgodoses är centralt för aktieägare, bolagets borgenärer och andra tredje män. En skada för bolaget innebär även en skada för dessa. Min uppfattning är därför att avtalsfriheten för aktieägaravtal är inskränkt med hänsyn till bolagsintresset.

6 Mineralmålet

6.1 Introduktion

Mineralmålet är en av få tvister som rör rättsverkningarna av aktieägaravtal som nått de allmänna domstolarna och hela vägen upp i högsta instans. Att målet i princip är det enda prejudikatet som rör grundläggande frågor om aktieägaravtal gör att det tillåts ta upp ett eget kapitel i uppsatsen.

6.2 Bakgrunden

Bakgrunden till tvisten är att parterna i oktober 1997 träffade ett joint venture avtal där deras förhållande till varandra reglerades med anledning av att de ägde 50 procent av aktierna i ett gemensamt bolag. Avtalet innehöll en klausul som angav att ena parten hade rätt att lösa alla den andra partens aktier utom en. Så skedde även i enlighet med en meddelad skiljedom. Den fråga som sedermera tog sig hela vägen upp i HD var om denna part även hade rätt att lösa in den kvarvarande aktien i enlighet med 22 kap ABL. Majoritetsägare initierade en sådan inlösningsprocess vilket minoritetsägare motsatte sig.

6.3 Domstolarnas bedömning

Målet hamnade hos tingsrätten efter att först ha prövats av skiljenämnd. Skiljenämnden fastställde att det fanns en rätt till inlösen av den sista aktien. Lösenbeloppet fastställdes till 10 000 kronor.

Tingsrätten beslutande att genom mellandom först pröva frågan om majoritetsägaren fortfarande hade rätt till inlösen enligt 22 kap ABL eller om denna rätt avtalats bort genom aktieägaravtalet. Tingsrätten påpekade inledningsvis att reglerna om tvångsinlösen i 22 kap ABL är tvingande i den meningen att det inte är möjligt att genom bolagsordningen föreskriva att rätt till tvångsinlösen inte ska finnas eller ska inträda på andra förutsättningar än de som anges i lag. Domstolen påpekade att målet inte rörde avstående genom bolagsordningen utan istället genom aktieägaravtal. Tingsrätten konstaterade att avtal mellan aktieägare som stadgar överlåtelsebegränsningar och beslutsbegränsningar är gällande mellan parterna men inte i förhållande till bolaget. Därefter konstaterades att det i förevarande fall inte rörde sig om varken överlåtelsebegränsningar eller beslutsbegränsningar utan istället rätten att påkalla tvångsinlösen. Utgångspunkten för avtalets giltighet var dock densamma. Det vill säga att avtalet var gällande mellan parterna. Tingsrätten använde sig analogt av ett resonemang som framförts i förhållande till överlåtelsebegränsningar för att avgöra frågan. Domstolen menade att eftersom en överlåtelsebegränsning blir gällande mot bolaget först när den framgår av bolagsordningen bör detta även gälla för avstående av rätten till tvångsinlösen. Eftersom det inte genom bolagsordningen var möjligt att avsäga sig rätten till tvångsinlösen var det inte heller möjligt att

göra detta genom avtal. Majoritetsägaren hade således inte enligt tingsrätten genom aktieägaravtalet fränsagt sig rätten till tvångsinlösen enligt 22 kap ABL.

Även hovrätten påtalade att det som utgångspunkten är möjligt att mellan parterna ingå avtal om avstående från tvångsinlösen men att det inte är möjligt att göra detta i bolagsordningen. För att en inskränkning ska bli gällande mot bolaget krävs att den görs i bolagsordningen, vilket inte är möjligt när det gäller avstående från rätten till tvångsinlösen. Hovrätten fann således att avtalet inte hade någon rättslig verkan i tvångsinlösensförfarandet och fastställde tingsrättens domslut.

HD klargjorde inledningsvis att det i enlighet med 22 kap ABL finns en rätt till inlösen. Domstolen anförde vidare att rätten motiveras ur majoritetsägares perspektiv för att underlätta fusioner. Ur minoritetsägares perspektiv anfördes att rätten till inlösen är motiverad med hänsyn till att en ägare som innehar mindre än 10 procent av aktierna i bolaget saknar möjlighet att utöva många av de rättigheter som ABL tillerkänner minoritetsägare. Även allmänintresset av rationella ägarförhållanden inom näringslivet angavs som ett motiv till rätten att lösa in minoritetsaktier. Domstolen påpekade också att det inte genom bolagsordningen är möjligt att avvika från denna reglering.¹⁷³ Därefter upprepade HD den huvudregel som anförts i förarbetena, vilket är att aktieägaravtalet saknar verkningar i förhållande till aktiebolaget och endast binder parterna. Domstolen utredde därefter frågan vad som ska avses med att avtalet saknar aktiebolagsrättsliga verkningar. I grunden vad som ska avses med aktiebolagsrätt. Frågan var vad som omfattades av detta begrepp. HD verkar tagit ställning för att det som regleras i ABL är av aktiebolagsrättslig natur och således utgör aktiebolagsrätt.¹⁷⁴ Domstolen anförde vidare att inom aktiebolagsrätten och ABL kan ägare avvika från regler som är uppställda i syfte att skydda aktieägare genom att alla aktieägare samtycker. Det påtalades även att det finns en möjlighet att anpassa vissa av reglerna genom bolagsordningen men att åtskilliga aktiebolagsrättsliga frågor över huvud taget inte bör överlämnas till aktieägare.¹⁷⁵ HD fastställde att det inte genom bolagsordningen är möjligt att inskränka rätten till tvångsinlösen. Om det skulle medges en sådan rätt genom aktieägaravtal ansåg HD att de syften som ligger bakom regleringen, att underlätta fusioner, behovet av minoritetsskydd och allmänintresset av rationella ägarförhållanden inom näringslivet, skulle förfelas. HD:s slutsats var således att det inte genom aktieägaravtal är möjligt att avstå från rätten till tvångsinlösen.

6.4 Summering och diskussion

Det mest centrala som framgår av avgörandet måste anses vara att avståenden från rätten till tvångsinlösen genom aktieägaravtal inte utsläcker rätten för majoritetsägare att lösa in minoritetsägares aktier. Det bör även anses följa att

---

¹⁷³ Punkt 7 i HD:s dom.

¹⁷⁴ Punkt 12 i HD:s dom.

¹⁷⁵ Punkt 12 i HD:s dom.

rätten för minoritetsägare att få sina aktier inlösa av majoritetsägare inte heller kan frångås genom aktieägaravtal.

Många av de kommentarer som gjorts i doktrin efter avgörandet rör frågan om vad som ska avses med aktiebolagsrätt och vilka frågor som är av aktiebolagsrättslig natur. Närmare bestämt hur den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen ska avgränsas.¹⁷⁶ En annan fråga som tagits upp är varför inte domstolen berörde egendomsskyddet då tvångsinlösen innebär expropriation.¹⁷⁷

Avgörandet bör kunna användas som ledning för hur man ska se på olika frågor runt aktieägaravtalet. Till exempel att en bestämmelse i ABL reglerar ett förhållande mellan två aktieägare innebär inte att det är fritt fram att i avtal reglera förhållandet.¹⁷⁸ Av domen framgår att vissa aspekter är viktiga att beakta vid en bedömning som rör ett aktieägaravtal. Domstolen lägger stor vikt vid om det är möjligt för aktieägare att disponera över en bestämmelse genom samtliga aktieägares samtycke eller genom bolagsordningen. Domstolen beaktar även det faktum att syftet med den aktiebolagsrättsliga regleringen inte förfelas på grund av överenskommelse i aktieägaravtal.

Domstolens bedömning är uttryckligen begränsad till aktieägaravtal inom ramen för ett tvångsinlösenförfarande vilket enligt domstolen verkar vara en bedömning av avtalets aktiebolagsrättsliga verkningar. Om domstolen vid en avtalsrättslig bedömning av ett aktieägaravtal lägger vikt vid samma punkter är därför något oklart. Danelius och Ericson framhåller att de skäl som HD lägger vikt vid gör sig gällande oberoende av i vilket sammanhang de aktualiseras.¹⁷⁹ Även Arvidsson framhåller att målet har direkta implikationer för avtalsrättsliga frågor.¹⁸⁰ Avgörandet bör därför anses vara styrande för hur frågor som rör aktieägaravtal ska besvaras även om de inte utgör tvångsinlösenförfaranden eller aktieägaravtalets aktiebolagsrättsliga verkningar.

---

¹⁷⁶ Se Danelius och Ericson i SvJT (2011) s. 865 ff; Arvidsson i JT (2011/12) s. 53 ff.

¹⁷⁷ Sjöberg i JT (2011/12) s. 157 ff.

¹⁷⁸ Jfr Danelius och Ericson i SvJT (2011) s. 867.

¹⁷⁹ Danelius och Ericson i SvJT (2011) s. 868.

¹⁸⁰ Arvidsson i JT (2011/12) s. 61.

7 Aktieägaravtal och 36 § avtalslagen

7.1 Introduktion

Att ingångna avtal ska hållas, eller den latinska termen *pacta sunt servanda*, tillhör avtalsrättens fundament och är en grundläggande princip i avtalsrätten. Utgångspunkten att avtal ska hållas gäller givetvis även aktieägaravtal. Avtalsvillkor och klausuler i avtal kan med stöd av 36 § AvtL jämkas eller lämnas utan avseende om de framstår som oskäliga. 36 § AvtL utgör en så kallad generalklausul vilket innebär att den har en obestämd formulering för att kunna tillämpas på många olika situationer.¹⁸¹ Det råder inget tvivel om att 36 § AvtL kan vara tillämplig på avtalsvillkor i aktieägaravtal. Detta anges explicit i förarbetena. Det framförs att en tillämpning ska vara möjlig både på klausuler i avtal mellan aktieägare och på bestämmelser i bolagsordningar och föreningsstadgar. Vitesbestämmelser, förverkandebestämmelser, hembudsklausuler och röstbindningar anges som exempel på klausuler som kan bli föremål för jämkning eller ogiltighet.¹⁸² Den allmänna uppfattningen i doktrin är att 36 § AvtL kan tillämpas på avtalsvillkor i avtal mellan aktieägare.¹⁸³

Behovet av en möjlighet att jämka eller lämna avtalsvillkor utan avseende bör i aktieägaravtal finnas på samma sätt som behovet finns i förhållande till avtal i allmänhet. I det specifika fallet kan villkor framstå som oskäliga och olämpliga att upprätthålla i ursprungligt skick. I förhållande till aktieägaravtal bör även behov av mer aktiebolagsrättslig karaktär kunna anföras. Aktieägaravtalet avviker ofta från grundläggande aktiebolagsrättslig lagstiftning. 36 § AvtL bör därav kunna användas som ett medel för att upprätthålla aktiebolagsrätten.¹⁸⁴

7.2 Avtalsrättsliga hänsyn

Syftet bakom 36 § AvtL är att verka för skälighet i avtalsförhållanden.¹⁸⁵ Tanken är att det ska råda ekvivalens och jämnvikt mellan parternas prestationer. Ekvivalenstanken är gammal och fanns redan i den romerska rätten.¹⁸⁶ I grunden för ekvivalenstanken finns rättviseargumentet att det ska råda balans mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter enligt

---

¹⁸¹ Warnling-Nerep (2012) s. 70-71.

¹⁸² SOU 1974:83 s. 122-123.

¹⁸³ Karlgrens rättsutlåtande som tagits in i referatet NJA 1972 s. 29 särskilt s. 34-37; Kansmark och Roos (1985) s. 29; Hellner (1999) s. 269; Sjöman (2008) s. 58-59; Stattin och Svernlöv (2013) s. 32; Stattin i JT (2004/05) s. 104; Arvidsson (2010) s. 284; Ramberg (2011) s. 31; Lehrberg (2015) s. 176.

¹⁸⁴ Hellner (1999) s. 275.

¹⁸⁵ SOU 1974:83 s. 103.

¹⁸⁶ Ramberg (2007) s. 430.

avtalet.¹⁸⁷ Det finns här en inneboende konflikt mellan på ena sidan avtalsfrihet och på andra sidan jämnvikt mellan parternas prestationer.¹⁸⁸ Jämnviktstanken är särskilt stark i kontinentaleuropeiska rättsordningar men finns även i engelsk och amerikansk rätt.¹⁸⁹ Traditionellt sett har respekten för avtalsfriheten varit stark och domstolarna avhållit sig från att lägga sig i innehållet i avtal.¹⁹⁰ Uppfattningen har varit att endast se till proceduren vid avtalets tillkomst. Var proceduren acceptabel, det vill säga frånvaro av hot eller utnyttjande av trångmål, accepterades även avtalsinnehållet. En tendens inom avtalsrätten är att istället fokusera på om avtalet materiellt sett är balanserat mellan parterna.¹⁹¹

Tillämpningsområdet för 36 § AvtL är oskäliga avtalsvillkor. Avtalsvillkor får enligt bestämmelsen jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden eller omständigheterna i övrigt. Det anges att särskild hänsyn vid prövningen ska tas till behovet av skydd för en konsument eller annan som i avtalsförhållandet intar en underlägsen ställning. Rättsföljden av en tillämpning av 36 § AvtL är jämkning eller att avtalsvillkoret lämnas utan avseende (ogiltighet). Domstolen kan jämka eller ogiltigförklara det enskilda avtalsvillkoret eller flera avtalsvillkor. I andra hand finns även möjligt att jämka eller ogiltigförklara avtalet som helhet.

Oskälighetsrekvisitet är till sin karaktär konkret och situationsbaserat. Ett avtalsvillkor kan i ett fall bedömas som oskäligt medan samma villkor i ett annat fall inte bedöms som oskäligt.¹⁹² Bedömningen ska grundas på en helhetsbedömning där alla omständigheter i det enskilda fallet beaktas. Det framhålls dock i förarbetena att detta inte ska hindra att vissa avtalsvillkor ses som oskäliga i och för sig.¹⁹³ Oskälighet är ett relationsbegrepp och om ett avtalsvillkor är oskäligt eller inte måste bedömas utifrån en jämförelse. Jämförelsematerial kan utgöras av exempelvis omständigheterna vid avtalets tillkomst eller en eventuell avtalspraxis som gällt mellan parterna. Det kan även utgöras av tvingande eller dispositiva rättsregler.¹⁹⁴

I förarbetena framhålls att 36 § AvtL kan användas för att hindra försök till kringgående av tvingande lag.¹⁹⁵ Rimligtvis är bestämmelsen inte tillämplig på samma sätt vid kringgående av dispositiva regler. Dessa kan dock få betydelse i skälighetsbedömningen av ett avtalsvillkor då den dispositiva regeln kan betraktas som en välavvägd normlösning.¹⁹⁶ I detta avseende kan NJA 2000 s. 462 studeras. Målet gällde ett avtalsvillkor som stadgade en

---

¹⁸⁷ Dotevall i SvJT (2002) s. 442.

¹⁸⁸ Adlercreutz och Gorton (2011) s. 310; Ramberg och Ramberg (2014) s. 170.

¹⁸⁹ Dotevall i SvJT (2002) s. 447-449.

¹⁹⁰ Munukka, Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område 36 §, Lexino 2012-12-31.

¹⁹¹ Grönfors och Dotevall (2010) s. 240-241; Dotevall i SvJT (2002) s. 441.

¹⁹² Grönfors och Dotevall (2010) s. 245-246.

¹⁹³ Prop. 1975/76:81 s. 111.

¹⁹⁴ Grönfors och Dotevall (2010) s. 246 och 249-250.

¹⁹⁵ SOU 1974:83 s. 134.

¹⁹⁶ Grönfors och Dotevall (2010) s. 272; Ramberg och Ramberg (2014) s. 172.

tvåårig preskriptionstid för en skadeståndstalan som grundas på uppsåt eller grov vårdslöshet. Oskälighetsbedömningen gjordes genom en jämförelse av hur lång preskriptionstid som angavs i dispositiv lag. Dotevall framhäver att det är naturligt att domaren låter sig vägledas av normer och värderingar som denne hämtar från den positiva rätten när skäligheten av avtal bedöms.¹⁹⁷ Det är även möjligt att använda ekonomiska argument som motivering till att avtalsklausuler ska jämkas. Argument som kan anföras är exempelvis att fördelningen av rättigheter och skyldigheter inte är ekonomisk effektiv.¹⁹⁸

Som ovan framgår är 36 § AvtL allmänt hållen och för att närmare ta reda på hur bestämmelsen tillämpas får svar sökas i andra rättskällor. I förarbetena målas olika typsituationer upp för när en tillämpning skulle kunna vara påkallad. En sådan typsituation är när ett avtalsvillkor ger *ena parten ensam beslutanderätt*. Det skulle till exempel kunna röra sig om ett avtalsvillkor som anger att ena parten ensidigt har möjlighet att avgöra om förutsättningar för prishöjning föreligger. Särskild anledning att jämka eller åsidosätta ett sådant villkor finns när det utarbetats av en part som är styrkemässigt överlägsen sin motpart.¹⁹⁹

En annan typsituation som framhålls är när det råder ett *missförhållande mellan parternas rättigheter och förpliktelser* enligt avtalet. Viss försiktighet är dock påkallad då ett visst mått av medvetet risktagande vanligtvis ingår i kommersiella förhållanden. Det är viktigt att inte endast huvudförpliktelserna enligt avtalet beaktas. En obalans vad gäller huvudförpliktelserna kan vägas upp av andra delar av avtalet. Särskilt framhålls att jämkning eller ogiltighet kan komma att aktualiseras då ena parten, vanligtvis den svagare, frånskriver sig rättigheter eller påtar sig förpliktelser *utan att kunna överblicka konsekvenserna*.²⁰⁰

36 § AvtL framhålls som ett komplement till 28-33 §§ AvtL och en tillämpning kan aktualiseras när en avtalspart fått till stånd avtal eller visst avtalsvillkor genom *aggressivt uppträdande, överraskning* eller *missbruk av förhandlingsläget* men utan att det rör sig om situationer som omfattas av 28-33 §§ AvtL. Särskilt gäller detta när det är en starkare part som agerat på ett sådant sätt eller på annat sätt använt sig av otillbörliga metoder vid avtalets tillkomst.²⁰¹

Bestämmelsen framhålls även kunna tillämpas när ändrade förhållanden leder till att ett villkor framstår som oskäligt. I förarbetena påpekas att inte varje förändring av förhållanden sedan avtalet slöts ska kunna åberopas som grund för jämkning. Exempelvis bör tillämpning med hänsyn till senare inträffade förhållanden kunna användas för att *anpassa avtal till ny lagstiftning*.²⁰² Ett annat exempel är *justering av prisklausuler och indexklausuler* i långvariga

---

¹⁹⁷ Dotevall i SvJT (2002) s. 445.

¹⁹⁸ Wilhelmson i Tfr (1995) s. 19 ff; Dotevall i SvJT (2002) s. 445.

¹⁹⁹ Prop. 1975/76:81 s. 118-119; SOU 1974:83 s. 149-152.

²⁰⁰ Prop. 1975/76:81 s. 118-119; SOU 1974:83 s. 152.

²⁰¹ Prop. 1975/76:81 s. 125-126; SOU 1974:83 s. 132-134.

²⁰² Prop. 1975/76:81 s. 127-128 ; SOU 1974:83 s. 156-157.

avtal.²⁰³ Att det finns ett gemensamt ändamål med avtalet menar Dotevall är något som talar för att en tillämpning bör kunna ske mer lättvindigt.²⁰⁴

Som framhållits ska domstolen i sin bedömning ta särskild hänsyn till ena partens behov av skydd på grund av dennes ställning som konsument eller att den på annat sätt intar en underlägsen ställning. Att någon intar en underlägsen ställning är således inte tillräckligt för en tillämpning av 36 § AvtL. Det faktum att ena parten intar en underlägsen ställning kan dock vara en bidragande orsak och tungan på vågen för att avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende.²⁰⁵ Stadgandet medför dock inte att tillämpning är utesluten i kommersiella förhållanden och parterna är jämnstarka.²⁰⁶ En underlägsen ställning kan exempelvis föreligga på grund av att parterna har olika ekonomisk kapacitet. Ena parten är då underlägsen i finansiellt hänseende.²⁰⁷ Ofta framhålls att konsumenter är i behov av skydd på grund av att de saknar kunskap och erfarenhet.²⁰⁸ I bedömningen av om ena parten intar en underlägsen ställning kan således hänsyn tas till om det råder obalans mellan parterna på grund av kunskap och erfarenhet. Hänsyn kan även tas till vilken förhandlingsstyrka och förhandlingsposition parterna har. Ena parten kan inta en underlägsen ställning då denne inte har något faktiskt förhandlingsutrymme.²⁰⁹

Praxis visar att en tillämpning är särskilt påkallad i konsument näringsidkarförhållanden men det finns exempel där villkor jämkats i avtal mellan kommersiella parter. Exempelvis NJA 1983 s. 332 rörde frågan om tillämpning av bestämmelsen på villkor i samband med borgensåtagande för en remburs. Det var i åtagandet möjligt för banken som en starkare part att ensidigt utan borgensmannens samtycke medge ändring av villkoren i borgensåtagandet. HD anförde att villkor i borgensåtagandet inte bör kunna ändras utan borgensmannens samtycke. Villkoret ansågs oskäligt och åsidosattes. I detta fall kan noteras att det ansågs föreligga en skillnad mellan parternas styrkeförhållande. Ett annat exempel då 36 § AvtL tillämpats i kommersiella förhållanden är NJA 1989 s. 346. Även i detta fall tillämpades bestämmelsen till fördel för en svagare part.

När det gäller ett förhållande mellan jämbördiga kommersiella parter måste utrymmet för en tillämpning av 36 § AvtL anses vara begränsat. I NJA 1988 s. 230 berördes frågan om friskrivningsklausuler i ett leasingavtal skulle anses oskäliga. HD betonade att avtalet var ingått mellan näringsidkare som var jämbördiga och kom till slutsatsen att avtalsvillkoren inte var oskäliga. I NJA 1992 s. 782 anförde majoriteten i HD att det inte fanns någon grund för jämkning. Särskilt med beaktande av den avtalsfrihet som måste gälla mellan kommersiella avtalsparter. Målet gällde dröjsmål med betalning för en

---

²⁰³ SOU 1974:83 s. 164.

²⁰⁴ Dotevall i SvJT (2002) s. 454-455.

²⁰⁵ von Post (1999) s. 111.

²⁰⁶ Dotevall i SvJT (2002) s. 442.

²⁰⁷ Prop. 1971:15 s. 68.

²⁰⁸ Se exempelvis Prop. 1973:138 s. 31.

²⁰⁹ Lindmark (2005) s. 286.

försäkring med påföljden att något försäkringsskydd inte erhöles. Försäkringsfall inträffade samma dag som betalning erlades men enligt försäkringsvillkoren skulle försäkringsskydd inträda först dagen efter att betalning genomförts. En av frågorna var om det fanns anledning att jämka effekten av dröjsmålet med betalningen. Minoriteten i HD var skiljaktiga och ville medge jämkning med hänsyn till att påföljden för dröjsmålet träffade försäkringstagare orimligt hårt. Hänsyn togs till den korta tid som dröjsmålet förelegat och att betalningen var under befordran samma dag som försäkringsfallet inträffade. Hänvisning gjordes även till att det inte är förenligt med allmänna kontraktsrättsliga principer att låta avtal omedelbart upphöra så snart det föreligger kontraktsbrott.

Med hänsyn till den praxis som publicerats under senare tid verkar domstolen än mer avhålla sig från att tillämpa 36 § AvtL i kommersiella förhållande. Ännu mer fokus verkar ha lagts på om någon av parterna intar en underlägsen ställning. Om 36 § AvtL har tillämpats är det i konsumentförhållanden.²¹⁰

7.3 Aktiebolagsrättsliga hänsyn

Hur 36 § AvtL tillämpas specifikt i förhållande till aktieägaravtalet och vilka hänsyn som är möjliga att beakta är sparsamt berört i rättskällorna. Det finns inga specifika lagregler varken inom avtalsrätten eller aktiebolagsrätten som reglerar detta. I anslutning till ett uttalande om att 36 § AvtL är tillämplig på avtal mellan aktieägare framförs att:

”[v]ad som nu sagts utesluter givetvis inte att bland de omständigheter som kan påverka bedömningen ingår att en bestämmelse återfinns i bolagsordning resp. stadgar, med de särskilda regler om minoritetsskydd, möjligheter till ändring osv. som följer därav.”²¹¹

I propositionen som upprättades i anslutning till utredningen som ovan nämnda citat är hämtat från framhåller föredraganden att 36 § AvtL är en skyddsregel för speciella och oreglerade situationer och en spärr mot kringgående av regler. Det framhålls även att det inom aktiebolagsrätten finns ett tillfredställande skydd för minoritetsägare och att 36 § AvtL därför troligtvis kommer att få en begränsad betydelse på området. Det utesluts dock inte att det i vissa fall finns skäl att tillämpa bestämmelsen inom aktiebolagsrätten.²¹² Detta bör kunna tolkas som att det finns en möjlighet att beakta speciella aktiebolagsrättsliga hänsyn vid tillämpningen av 36 § AvtL på avtalsvillkor i aktieägaravtal.

Den juridiska litteraturen som rör aktieägaravtal berör på flera ställen vilka möjligheter som finns att tillämpa 36 § AvtL på avtalsvillkor i aktieägaravtal.

---

²¹⁰ Se NJA 2017 s. 113, NJA 2011 s. 67, NJA 2009 s. 408, NJA 2007 s. 962 och NJA 2000 s. 462 där inte skäl för en tillämpning ansetts föreligga. I NJA 2012 s. 776 har skäl för en tillämpning ansetts föreligga. Detta mål rörde ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument.

²¹¹ SOU 1974:83 s. 123.

²¹² Prop. 1975/76:81 s. 112-113.

I vissa fall med en längre motivering och mer ingående beskrivning, i andra fall med endast korta påpekanden. Ett exempel på det senare är Johansson som anför att röstavtal där aktieägare förbinder sig att rösta på visst sätt skulle kunna träffas av 36 § AvtL om det innehåller orimliga avtalsvillkor.²¹³

Karlgren uttalar i ett rättsutlåtande som till vissa delar tagits in i referatet till avgörandet Graningeverken att 8 § skuldebrevslagen, vilket är en föregångare till 36 § AvtL, utgör en gräns för vad en part avtalsrättsligt med giltig verkan kan ta på sig genom aktieägaravtal. Karlgren menar att utgångspunkten är att ett villkor om hur aktieägaren ska utöva sin rösträtt inte är ogiltigt på grund av aktiebolagsrättsliga hänsyn. Avtalsvillkoret är inte ogiltigt på den grunden att det strider mot det aktiebolagsrättsliga splittringsförbudet. Friheten att föreskriva sådana villkor är dock inte oinskränkt och aktieägare bör inte kunna göras helt förslavad till någon annans vilja. Det är i vissa fall motiverat att skydda ena parten i ett avtalsförhållande. Karlgren menar att villkor i aktieägaravtal där det fordras att aktieägaren medverkar till ett bolagsstämmobeslut som strider mot tvingade lagstiftning eller som vid fullgörelse uppenbarligen kommer att leda till skada för aktieägaren eller bolaget inte bör upprätthållas. Ingripande från rättsordningen bör enligt Karlgren i dessa lägen ske genom att avtalsvillkoret jämkas.²¹⁴

Hellner ansluter sig till Karlgrens uppfattning och menar att situationen som den i Graningeverken är en situation som skulle kunna lösas genom en tillämpning av 36 § AvtL.²¹⁵ Hellner anför vidare att det finns vissa klausuler som ligger i riskzonen för jämkning. Dessa är exempelvis rena överlåtelseförbud och samtyckesklausuler där det inte finns några föreskrifter om vad som ska gälla om samtycke vägras. Det anføres att om sådana klausuler upprätthålls skulle aktieägare helt kunna hindras att överlåta sina aktier. Om fördelningen av fördelar och nackdelar är jämn mellan parterna minskas risken för att en klausul ska bli föremål för jämkning.²¹⁶

Sjöman menar att aktieägaravtalet kanske inte är den avtalsrelation som vid första anblick anmäler sig som kandidat för en tillämpning av 36 § AvtL. Han anför att det dock finns vissa situationer då en tillämpning är befogad. Exempelvis då parterna gått för långt i ambitionen att binda varandra till enhällighetsföreskrifter och överlåtelseförbud för att skapa en handfast reglering av ägandet i bolaget. Sjöman anför även att 36 § AvtL skulle kunna användas som en bundenhetsventil när aktieägare, vilka senare även blir styrelseledamöter, åtagit sig förpliktelser i aktieägaravtal som inte stämmer överens med de förpliktelser som ABL och bolagsordningen ställer på styrelseledamöter. Det specifikt aktiebolagsrättsliga i denna situation är att motstridiga åtaganden uppkommer för personer som både är aktieägare och företrädare för bolagsorgan. Enligt Sjöman bör det inte vara frågan om att

---

²¹³ Johansson (2014) s. 314.

²¹⁴ Se referatet NJA 1972 s. 29 särskilt s. 34-37.

²¹⁵ Hellner (1999) s. 270.

²¹⁶ Hellner (1999) s. 271.

alltid frigöra aktieägare och styrelledamoten från sina avtalsrättsliga förpliktelser utan endast i undantagsfall.²¹⁷

Arvidsson menar att omständigheter i det konkreta fallet kan göra att det framstår som oskäligt att upprätthålla ett villkor i aktieägaravtalet som strider mot ägarskyddet i ABL. Exempelvis när beslutsbindningar strider mot de aktiebolagsrättsliga generalklausulerna och missgynnar en aktieägare utan godtagbar anledning.²¹⁸ Arvidsson menar även att överlåtelsebegränsningar i det konkreta fallet kan anses oskäliga och att jämkning därav kan aktualiseras. Arvidsson ansluter sig till uppfattningen att ovillkorade förbudsklausuler typiskt sett bör ses som oskäliga. Arvidsson menar att klausulerna går emot de minoritetsskyddshänsyn som aktiers fria överlåtbarhet tillgodoser. Arvidsson vill dock inte gå så långt som att dessa klausuler generellt sett är oskäliga. Hänsyn måste tas till om det finns någon möjlighet att säga upp avtalet, om det är tidsbegränsat eller om det finns någon annan möjlighet att frigöra sig det. Ett tidsbegränsat överlåtelseförbud i ett långt tidsbegränsat avtal löper stora risker att ses som oskäligt.²¹⁹ Arvidsson uppmanar dock till försiktighet när det gäller jämkning av aktieägaravtal då dessa vanligtvis fyller fullt legitima syften i kommersiella förhållanden.²²⁰

Stattin och Svernlöv påtalar att en tillämpning av 36 § AvtL kan bli aktuell då ett aktieägaravtal ingås mellan en stark och en eller flera svagare parter. Särskilt när avtalet innehåller långtgående förpliktelser som kan liknas vid rena borgensåtaganden eller förlusttäckningsåtaganden. Särskilt pekas på klausuler som ålägger minoritetsägare att tillskjuta kapital i den omfattning majoritetsägare anser är nödvändigt.²²¹ Stattin och Svernlöv anför likt Sjöman att jämkning med stöd av 36 § AvtL är en möjlig lösning på problemet när en part i aktieägaravtalet är både aktieägare och styrelseledamot. För att lösa situationen med kolliderande förpliktelser kan 36 § AvtL användas för att frigöra parten från sina obligationsrättsliga förpliktelser.²²² Författarna ansluter sig till uppfattning att det finns en stor risk för att en klausul som föreskriver ett totalförbud mot överlåtelse kan jämkas med stöd av 36 § AvtL. Även en allt för långtgående samtyckesklausul riskerar att jämkas. Exempelvis då det finns ett undantagslöst krav på samtycke vilket enligt parts eget gottfinnande kan vägras och det i övrigt saknas möjlighet för aktieägaren att lösa aktierna. Att tidsbegränsa samtyckeskravet eller medge möjlighet att lösa aktierna minskar enligt författarna risken för att klausulen jämkas. Ett annat sätt att minska risken för jämkning är ett krav på att part inte utan sakliga skäl får vägras samtycke.²²³

Ramberg ansluter sig till ovan nämnda författare och menar att skälighetsargument och 36 § AvtL kan användas då motstridiga åtaganden

---

²¹⁷ Sjöman (2008) s. 58-59.

²¹⁸ Arvidsson (2010) s. 293-294.

²¹⁹ Arvidsson (2010) s. 306.

²²⁰ Arvidsson (2010) s. 306.

²²¹ Stattin och Svernlöv (2013) s. 32; Stattin i JT (2004/05) s. 103-104.

²²² Stattin och Svernlöv (2013) s. 52-53.

²²³ Stattin och Svernlöv (2013) s. 57-59.

åligger en part som både är aktieägare och agerar i egenskap av företrädare för bolagsorgan. Ramberg påpekar att jämkning inte ska användas allt för lättvindigt utan endast då andra intressen än avtalsparternas hotas.²²⁴ Ytterligare ett tillämpningsområde för 36 § AvtL är när beslutsbindningar som föreskriver att beslut ska fattas med enighet leder till att verksamheten i bolaget lamslås. I dessa lägen kan klausulen som kräver samtliga aktieägares samtycke jämkas.²²⁵ Ramberg ansluter sig till uppfattningen att samtyckesklausuler och förbudsklausuler löper stor risk att ses som oskäligen och av den anledningen jämkas med stöd av 36 § AvtL. Särskilt är denna risk stor när minoritetsägare låses in och inte kan påverka verksamheten i bolaget. Detta eftersom minoritetskyddet i det läget till stora delar består av möjligheten att fritt sälja sina andelar.²²⁶ Ramberg ansluter sig till Arvidsson och påpekar att en tillämpning av 36 § AvtL kan aktualiseras när en beslutsbindning utan godtagbar grund missgynnar en avtalspart.²²⁷ Även allt för betungande avtalsvillkor som föreskriver att ena parten ska tillföra kapital kan jämkas. Särskilt i de lägen då ena parten förbehållits rätten att avgöra när den andra parten ska tillföra kapital riskerar att bedömas som oskäligen. I de lägen där parten som tillför kapital i gengäld erhåller en ökad ägarandel till ett förmånligt pris bör dock inte enligt Ramberg ses som oskäligen.²²⁸ Ramberg anför avslutningsvis att aktieägaravtal vanligtvis sluts för långa tidsperioder och kan därför påverkas av ändrade förhållanden. Huvudregeln är att varje part bär risken för att drabbas negativt av att förhållandena i framtiden ändras men då oskälighet uppstår kan 36 § AvtL tillämpas. För att 36 § AvtL ska tillämpas vid ändrade förhållanden krävs att avtalsbalansen rubbats väsentligt och att omständigheterna inträffar eller blir kända för den drabbade efter att aktieägaravtalet sluts. Därutöver krävs enligt Ramberg att omständigheterna ligger utanför den drabbade partens kontroll och risken för att omständigheten skulle inträffa inte skäligen borde ha beaktats vid avtalets ingående.²²⁹

Westin menar att en tillämpning av 36 § AvtL skulle kunna aktualiseras för att motverka att bolagets verksamhet lamslås genom att minoritetsägare använder sig av en så kallad *golden share*.^{230 231}

Lehrberg ansluter sig i stort till det som anförts av författarna ovan. Han antyder att samtyckesförbehåll som innebär en allt för stor begränsning av aktieägares förfoganderätt över sina aktier och gör att minoritetsägare blir inlåsta riskerar att jämkas med stöd av 36 § AvtL. Särskilt anges att ett

---

²²⁴ Ramberg (2011) s. 44.

²²⁵ Ramberg (2011) s. 94.

²²⁶ Ramberg (2011) s. 100 och 102.

²²⁷ Ramberg (2011) s. 106.

²²⁸ Ramberg (2011) s. 107.

²²⁹ Ramberg (2011) s. 154 ff.

²³⁰ En "golden share" är en beskrivning av en typ av aktier som ger dess ägare stort inflytande i bolaget fast ägandet representerar en liten andel i bolaget. Ett vanligt exempel är att det föreskrivs att vissa beslut ska fattas med alla aktieägares samtycke vilket gör att aktieägare med endast en aktie kan hindra ett beslut som tillstyrks av resterade aktieägare.

²³¹ Westin i NJ 2:11 s. 24-25. Det är något osäkert om detta verkligen är Westins personliga ståndpunkt då han valt att presentera att den framförda uppfattningen är "avtalsrättarens" uppfattning.

kategoriskt överlåtelseförbud bidrar till en stor inlåsnings-effekt vilket gör att det riskerar att bedömas som oskälig. Risken för att dessa klausuler ska bedömas som oskäliga minskas om de begränsas i tid eller om det införs en rätt för minoritetsägare att lösa in aktierna.²³² Lehrberg ansluter sig även till att klausuler som innebär en utfästelse att tillskjuta kapital i de fall då avgörandet läggs i en eller några få parter händer riskerar att ses som oskäliga.²³³ Även klausuler som anger att verksamhetens överskott ska fördelas i enlighet med vad ett partnermöte beslutar och utan sakliga skäl missgynnar aktieägare kan bedömas som oskälig enligt 36 § AvtL.²³⁴ Lehrberg anför med stöd av avgörandet Graninge-överklagandet att avtalsvillkor som medför att aktieägare i visst fall är skyldig att rösta på ett sätt som skulle ådra denna skadeståndsskyldighet inte kan upprätthållas. Ett sådant villkor bör med stöd av 36 § AvtL jämkas eller lämnas utan avseende.²³⁵

7.4 Summering och diskussion

Utgångspunkten är att aktieägaravtal i enlighet med den grundläggande avtalsrättsliga principen om *pacta sunt servanda* ska hållas. Det finns dock möjlighet att tillämpa 36 § AvtL då villkor i avtalet framstår som oskäliga. Behovet av en tillämpning av bestämmelsen i dessa lägen kan motiveras med att förhållanden i det särpräglade enskilda fallet så kräver. Därutöver kan ett behov av en tillämpning 36 § AvtL motiveras för att upprätthålla den aktiebolagsrättsliga regleringen.

I bedömningen av om ett villkor eller en klausul i ett aktieägaravtal är oskälig tas först och främst avtalsrättsliga hänsyn. Här beaktas om avtalsvillkor avviker från tvingande eller dispositiva regler, om ena parten har givits en ensam beslutanderätt, om det råder ett missförhållande mellan parternas rättigheter och förpliktelser enligt avtalet eller om de forcerats fram av ena parten. Viktigt är även att beakta om ena parten intar en underlägsen ställning och därav är i behov av skydd. Detta verkar enligt HD:s praxis blivit ännu viktigare än tidigare att beakta. I doktrin framhålls att tendensen i avtalsrätten är att i större utsträckning ståva efter att avtal ska vara materiellt balanserade. I realiteten verkar denna tendens endast gälla i förhållandet mellan näringsidkare och konsument eller i vart fall när ena parten intar en underlägsen ställning.

Därutöver är det vid oskälighetsbedömningen möjligt att ta speciella aktiebolagsrättsliga hänsyn. Flera författare påpekar exempelvis att en tillämpning av 36 § AvtL är motiverad med hänsyn till att klausuler i aktieägaravtal strider mot det aktiebolagsrättsliga *minoritetskyddsskyddet*. Det framhålls exempelvis att aktieägaravtal som strider mot den aktiebolagsrättsliga generalklausulen i 7 kap 47 § ABL, om det inte finns skäl för att särbehandla vissa aktieägare, kan angripas genom 36 § AvtL. Även

---

²³² Lehrberg (2015) s. 119 och 124-125.

²³³ Lehrberg (2015) s. 143-144.

²³⁴ Lehrberg (2015) s. 145.

²³⁵ Lehrberg (2015) s. 176.

klausuler som i allt för stor utsträckning inskränker aktieägares rätt att fritt överlåta och förvärva aktier ligger i riskzonen för en tillämpning av 36 § AvtL. Särskilt framhålls rena överlåtelseförbud och samtyckesklausuler där det inte finns några föreskrifter om vad som ska gälla om samtycke vägras.

Ett annat speciellt aktiebolagsrättsligt hänsyn att beakta är *aktiebolagets allmänna intresse*. Det påtalas att aktieägare inte ska kunna förpliktigas genom avtal att bidra till åtgärder som leder till skada för aktieägare eller bolaget. I dessa lägen ska det problematiska avtalsvillkoret kunna jämkas eller lämnas utan avseende med stöd av 36 § AvtL. På ett liknande sätt framhålls att 36 § AvtL kan användas som ett verktyg för att komma till rätta med problemet med *motstridiga åtaganden* för personer som är både aktieägare och företrädare för bolagsorgan. Dessa personer kan genom 36 § AvtL frigöras från sina avtalsrättsliga förpliktelser när de kolliderar med förpliktelser i ABL som åligger dessa i egenskap av bolagsföreträdare. Av vissa framhålls att hänsyn till ett *effektivt företagande* skulle kunna aktualisera en tillämpning av 36 § AvtL. Det skulle kunna aktualiseras när aktieägaravtal föreskriver att beslut ska fattas med enighet och någon aktieägare, med ett litet innehav, lamslår verksamheten genom att konstant obstruera. 36 § AvtL skulle kunna användas för att lösa upp dessa låsningar och främja att bolaget kan drivas effektivt igen.

8 Avslutande analys

Aktieägaravtal är ett avtal mellan aktieägare om utövande av rättigheter och förpliktelser som är förenade med aktieägandet i ett gemensamt bolag. Syftet är att modifiera tillämpningen av ABL och anpassa aktieägandet till parternas preferenser. En grundläggande reglering inom aktiebolagsrätten är att aktier fritt ska kunna överlåtas och förvärvas. Genom bolagsordningen och aktieägaravtalet är det möjligt att begränsa överlåtelsefriheten. Det finns vidare möjligheter att föreskriva sådana begränsningar i aktieägaravtal än i bolagsordningen. Utgångspunkten är att det mellan aktiebolagsrätten och avtalsrätten finns vattentäta skott. En aktiebolagsrättslig bedömning påverkas inte av vad som föreskrivs i ett avtal och aktiebolagsrätten påverkar inte en avtalsrättslig bedömning. När det gäller aktiebolagsrättens påverkan på en avtalsrättslig bedömning stämmer dock inte detta. Aktiebolagsrätten påverkar med största sannolikhet avtalsrättsliga bedömningar. Rättsverkningarna av aktieägaravtal är därav att det saknar aktiebolagsrättsliga verkningar men är bindande mellan parterna. Som utgångspunkt binder avtalet inte en aktieförvärvande tredje man. En övergång i strid med aktieägaravtal är således giltig men påföljder för avtalsbrott kan aktualiseras mellan parterna i aktieägaravtalet.

Avtalsvillkor i aktieägaravtal kan jämkas eller lämnas utan avseende med stöd av 36 § AvtL. Viktigare avtalsrättsliga hänsyn att beakta i oskälighetsbedömningen är om villkoret avviker från tvingande eller dispositiva regler. Om ena parten har givits en ensam beslutanderätt, om det råder ett missförhållande mellan rättigheter och förpliktelser enligt avtalet och om villkoret tvingats eller forcerats fram av ena parten är typsituationer när en tillämpning kan aktualiseras. Det mest betydelsefulla hänsyn att beakta är partsställningen. I bedömningen ska det beaktas om ena parten är konsument eller befinner sig i en underlägsen ställning. När det gäller en bedömning av ett avtalsvillkor eller en klausul i ett aktieägaravtal är det även möjligt att beakta speciella aktiebolagsrättsliga hänsyn. I bedömningen kan beaktas om ett avtalsvillkor strider mot det aktiebolagsrättsliga skyddet för minoritetsägare, om fullgörelse i enlighet med villkoret skulle skada aktiebolaget, om det föreligger motstridiga åtaganden eller om villkoret hindrar ett effektivt företagande.

Vad gäller överlåtelsebegränsningar är det främst hänsyn till att dessa strider mot den fria överlåtbarheten av aktier vilket tillgodoser viktiga minoritetshänsyn som kan beaktas. I grunden är det graden av inlåsning som avtalsvillkoret medför för aktieägare som är avgörande. Vilken inlåsningseffekt som ett villkor leder till måste avgöras i varje enskilt fall med hänsyn till vilka möjligheter det finns för ena parten att överlåta sina aktier och möjligheterna för andra parten att hindra överlåtelse. Ett samtyckesförbehåll där det saknas rätt att på något sätt lösa aktierna om samtycke vägras bidrar till en hög grad av inlåsning. Det finns stora möjligheter för en part att på ett otillbörligt sätt låsa en ägares aktier genom

att neka samtycke. Graden av inlåsning minskar om det i avtalet finns möjligheter att på annat sätt göra sig av med aktierna om samtycke skulle nekas. Exempelvis genom en möjlighet att lösa in aktierna. Om villkor för inlösen som anges i avtalet är oskäligen är en annan fråga, men kan såklart vara oskäligen och jämkas med stöd av 36 § AvtL. Till exempel att priset för aktierna avsevärt understiger marknadsvärdet. Om avtalet innehåller avtalsvillkor som anger de grunder för när samtycke kan vägras bidrar det till att inlåsningseffekten som samtyckesförbehållet innebär mildras. Genom dessa klausuler införs ett krav på sakliga skäl för att vägra samtycke. Avtalsparterna har då kommit överens om på vilka förutsättningar samtycke kan vägras. Det bidrar till en stadga och förutsebarhet för parterna. Möjligheterna för part att på ett otillbörligt sätt hindra överlåtelse är i detta fall avsevärt begränsat.

Förköpsförbehållet och hembudsförbehållet medför inte samma inlåsnings-effekt. En aktieägare som vill göra sig av med sina aktier hindras inte på samma sätt att sälja sina aktier som vid ett samtyckesförbehåll. Vad gäller förköpsförbehåll krävs endast att de utpekade parterna erbjuder att förvärva aktierna. Om dessa inte vill anta erbjudandet är aktieägaren fri att sälja sina aktier till någon annan. Vid hembudsförbehåll behöver inte aktieägaren ens erbjuda de utpekade parterna att förvärvar aktierna innan överlåtelse sker. På grund av att aktieägaravtalet som utgångspunkt inte är bindande för aktieförvärvande tredje man är hembudsförbehåll i aktieägaravtal ett tandlöst instrument för att kontrollera ägarkretsen. Vid förköpsförbehåll och hembudsförbehåll kan inte den andra avtalsparten hindra en försäljning på samma sätt som vid samtyckesförbehåll. Möjligheterna för en part att på ett otillbörligt sätt hindra överlåtelse är därav mycket begränsade. Såklart kan villkor för förköpet och lösning vid hembud som eventuellt anges i avtalet vara oskäligen och som ovan framhålls aktualisera jämkning med stöd av 36 § AvtL.

En överlåtelsebegränsning som innebär en hög grad av inlåsning är överlåtelseförbudet. Utgångspunkten är att avtalsvillkor som stadgar överlåtelseförbud helt avskär möjligheterna för aktieägare att överlåta aktier. Överlåtelsefriheten i ABL sätts helt ur spel genom överlåtelseförbudet. För att bedöma inlåsningseffekten bör möjligheterna att göra sig fri från avtalet beaktas. Är det specifika villkoret tidsbegränsat till en kortare tidsperiod talar detta såklart för en mindre inlåsnings-effekt. Ett icke tidsbestämt förbud i ett avtal som inte heller är tidsbestämt finns det sannolikt en möjlighet att avveckla avtalet enligt reglerna i BL och på så sätt undkomma villkoret. Denna möjlighet bidrar till en förmildring av inlåsnings-effekten. Möjligheten att tillämpa BL:s uppsägningsregler gäller inte när aktieägaravtal är tidsbegränsade. Ett långt tidsbegränsat avtal med ett överlåtelseförbud som är tidsbegränsat i samma omfattning som avtalet i helhet kan därav innebära en större inlåsnings-effekt än tidsobegränsade avtal med tidsobegränsade överlåtelseförbud. En möjlighet att på annat sätt lösa aktierna minskar även det inlåsnings-effekten.

Att beakta inlåsningseffekten vid bedömningen av om ett villkor i aktieägaravtal ska betraktas som oskälig stämmer bra överens med den argumentation som fördes av HD i Mineralmålet. HD beaktade då möjligheten att inskränka en aktiebolagsrättslig regel genom bolagsordningen som styrande vid bedömningen av om inskränkningen var möjlig genom aktieägaravtal. Det är i bolagsordningen endast möjligt att begränsa överlåtelsefriheten i den omfattning som med hänsyn till argumentationen ovan inte innebär någon större inlåsningseffekt. Sannolikt bör dock inte något krav på att överlåtelsebegränsningar ska vara möjliga att föreskriva i bolagsordningen finnas för att inlåsningseffekten ska accepteras. Detta skulle leda till att avtalsfriheten sammanfaller med bolagsordningsfriheten. Endast fakultativa regler i ABL skulle då vara möjliga att avvika från genom aktieägaravtal. Det skulle förfela syftet med aktieägaravtalet som ett komplement till bolagsordningen.

I grunden finns intressekonflikten mellan avtalsfrihet och upprätthållande av den aktiebolagsrättsliga regleringen om aktiers fria överlåtbarhet. De rättspolitiska och ekonomiska argument som kan anföras i denna konflikt lämnar jag därhän. Det viktiga för avtalsparter är att de genom aktieägaravtalet kan komplettera bolagsordningen, begränsa överlåtelsefriheten av aktier och ha kontroll över ägrarkretsen. Parterna vill ha kontroll över ägarkretsen för att säkerställa att exempelvis verksamheten ska fungera på avsett sätt eftersom den bygger på personliga relationer mellan delägarna, att inga konkurrenter får insyn i bolaget, att visst samarbete runt ett projekt kommer till stånd eller att vissa personer stannar i bolaget under en viss tid. För att uppnå detta behövs inte de avtalsvillkor som innebär den största inlåsningseffekten. Det är fullt möjligt att nå detta även om klausulerna innehåller element som gör att inlåsningseffekten begränsas. Genom att exempelvis införa en rätt till förköp tillåts kvarvarande aktieägare att ta ställning till om de vill att någon utomstående ska tillåtas inträda i bolagsgemenskapen. På så sätt får de makten över beslutet utan att en aktieägare på ett otillbörligt sätt kan hindras att lämna bolaget. Genom de avtalsvillkor som innebär den största inlåsningseffekten binds aktieägare i större utsträckning än vad som behövs, med konsekvensen att aktieägare på ett otillbörligt sätt kan avhållas från att sälja sina aktier. Enligt min mening bör de klausuler som innebär den största inlåsningseffekten därför betraktas som oskäliga.

Det framhålls tidigare i framställningen att tendensen i avtalsrätten är att i en ökad omfattning se till om avtalets materiella innehåll är balanserat mellan parterna. Det vill säga en ökad tillämpning av 36 § AvtL. Bör man oroa sig för att avtalsvillkor i aktieägaravtal som innebär en hög grad av inlåsnings inte upprätthålls utan jämkas eller lämnas utan avseende om frågan skulle komma upp till prövning? Sannolikt är så inte fallet.

Som framhållits visar praxis att domstolar är mycket återhållsamma med att tillämpa 36 § AvtL i kommersiella förhållanden. Särskilt när någon av parterna inte intar någon underlägsen ställning i förhållande till den andra parten. I lägen då ena parten både befinner sig i en underlägsen ställning och

hindras att överlåta aktier på grund av överlåtelsebegränsningar i aktieägaravtal som innebär en hög grad av inlåsningsseffekt finns goda skäl att anföra för en tillämpning av 36 § AvtL. Här är jag inte lika säker på att överlåtelsebegränsningen upprätthålls vid en prövning.

9 Slutsatser

Slutsatserna i arbetet är att aktieägaravtal saknar aktiebolagsrättsliga rättsverkningar om inte annat anges i lag. En aktiebolagsrättslig bedömningen påverkas således inte av vad aktieägare i aktieägaravtal kommit överens om. Aktieägaravtal har dock indirekt aktiebolagsrättslig verkan vilket innebär att det i praktiken behandlas som det skulle ha aktiebolagsrättslig verkan. Aktieägaravtalet saknar som utgångspunkt verkan gentemot tredje man som förvärvar aktier i strid med överlåtelsebegränsningar. När det gäller avtalets avtalsrättsliga rättsverkningar är det som utgångspunkt bindande även om aktiebolagsrätten sannolikt i viss mån inskränker avtalsfriheten.

Det finns möjligheter att tillämpa 36 § AvtL på avtalsvillkor i aktieägaravtal. I bedömningen ska avtalsrättsliga hänsyn tas. Det är även möjligt att beakta speciella aktiebolagsrättsliga hänsyn i oskälighetsbedömningen. När det gäller villkor i aktieägaravtal som begränsar överlåtelsefriheten i ABL är det möjligt att beakta vilken inlåsnings effekt och den inskränkning av minoritetsskyddet som villkoret innebär. Det är de avtalsvillkor som innebär den största inlåsnings effekten som möjligheten att tillämpa 36 § AvtL är som störst. Sannolikt krävs även att den part som blir inlåst intar en underlägsen ställning för att 36 § AvtL ska tillämpas.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 1971:15   Förslag till ny aktiebolagslag m.m.
[Citeras: SOU 1971:15]

SOU 1974:83   Generalklausul i förmögenhetsrätten
[Citeras: SOU 1974:83]

SOU 1978:67   Nya bolagsregler m.m.
[Citeras: SOU 1978:67]

SOU 1997:22   Aktiebolagets kapital
[Citeras: SOU 1997:22]

Betänkning 1498 November 2008   Modernisering af selskabsretten
[Citeras: Bet. 1498/2008]

Propositioner

Prop. 1971:15   Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med
förslag till lag om förbud mot otillbörliga
avtalsvillkor, m.m.
[Citeras: Prop. 1971:15]

Prop. 1973:138   Kungl. Maj:ts proposition med förslag till
konsumentköplag, m.m.
[Citeras: Prop. 1973:138]

Prop. 1975:103   Regerings proposition med förslag till ny
aktiebolagslag m.m.
[Citeras: Prop. 1975:103]

Prop. 1975/76:81   Med förslag om ändring av lagen (1915:218) om
avtal och andra rättshandlingar på
förmögenhetsrättens område, m.m.
[Citeras: Prop. 1975/76:81]

Prop. 1979/80:143   Med förslag till ny lagstiftning om handelsbolag
m.m.
[Citeras: Prop. 1979/80:143]

Prop. 1995/96:10   Års- och koncernredovisning
[Citeras: Prop. 1995/96:10]

Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolagslag
[Citeras: Prop. 2004/05:85]

Prop. 2015/16:162 Revisorer och revision
[Citeras: Prop. 2015/16:162]

Litteratur

Böcker

Adlercreutz, Axel & Gorton, Lars, *Avtalsrätt 1*, 13., [rev.] uppl., Juristförlaget, Lund, 2011
[Citeras: Adlercreutz och Gorton (2011)]

Adlercreutz, Axel & Mulder, Bernard Johann, *Avtal: lärobok i allmän avtalsrätt*, 13., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013
[Citeras: Adlercreutz och Mulder (2013)]

Arvidsson, Niklas, *Aktieägaravtal: särskilt om besluts- och överlåtelsebindningar*, Thomson Reuters Professional, Diss. Lund : Lunds universitet, 2010, Stockholm, 2010
[Citeras: Arvidsson (2010)]

Bergström, Clas & Samuelsson, Per, *Aktiebolagets grundproblem*, 3., [omarb.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2009
[Citeras: Bergström och Samuelsson (2009)]

Bergström, Clas & Samuelsson, Per, *Aktiebolagets grundproblem*, 5., [uppdaterade och rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015
[Citeras: Bergström och Samuelsson (2015)]

Grönfors, Kurt: "Några synpunkter på tvingande rättsregler i civilrätten". I: Bodman, Gerd & Nial, Håkan, *Festskrift till Håkan Nial: studier i civilrätt och internationell rätt*, Norstedt, Stockholm, 1966
[Citeras: Grönfors (1966)]

Grönfors, Kurt & Dotevall, Rolf, *Avtalslagen: en kommentar*, Fjärde upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2010
[Citeras: Grönfors och Dotevall (2010)]

Hellner, Jan: "Aktiebolagsrätt och avtalsrätt". I Gorton, Lars (red.), *Festskrift till Gunnar Karnell*, Carlsson Law Network, Stockholm, 1999
[Citeras: Hellner (1999)]

Hellner, Jan, *Rättsteori: en introduktion*, 2., [omarb.] uppl., Juristförl., Stockholm, 1994
[Citeras: Hellner (1994)]

Hydén, Håkan: "Avtalets samhällseliga funktioner – mot en teori om avtalet som rättsligt instrument". I Flodgren, Boel (red.), *Vänbok till Axel Adlercreutz*, Juristförlaget, Lund, 2007

[Citeras: Hydén (2007)]

Johansson, Svante, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, 11., omarb. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014
[Citeras: Johansson (2014)]

Kansmark, Jan & Roos, Carl Martin, *Aktieägaravtal: en kortfattad handbok*, Norstedt, Stockholm, 1985
[Citeras: Kansmark och Roos (1985)]

Kleineman, Jan: ”Rättsdogmatisk metod”. I Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013
[Citeras: Kleineman (2013)]

Krüger Andersen, Paul, *Aktie- og anpartsselskabsret: kapitalselskaber*, 11. reviderede udgave, Jurist- og Økonomforbundet, København, 2010
[Citeras: Krüger Andersen (2010)]

Lehrberg, Bert, *Aktieägaravtal och bolagsordning*, Iusté, Uppsala, 2015
[Citeras: Lehrberg (2015)]

Lindmark, Dan: ”Om jämkning av kommersiella avtal”. I Flodgren, Boel (red.), *Avtalslagen 90 år: aktuell nordisk rättspraxis*, Norstedts juridik, Stockholm, 2005
[Citeras: Lindmark (2005)]

Lindskog, Stefan, *Lagen om handelsbolag och enkla bolag: en kommentar*, 2. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010
[Citeras: Lindskog (2010)]

Malmström, Åke: ”Rättsordningens system – Några synpunkter på ett klassifikationsproblem inom den jämförande rättsvetenskapen”. I: Bodman, Gerd & Nial, Håkan, *Festskrift till Håkan Nial: studier i civilrätt och internationell rätt*, Norstedt, Stockholm 1966
[Citeras: Malmström (1966)]

Nerep, Erik: ”Aktiebolagsrättslig verkan av aktieägaravtal – särskilt om begränsningar av rätten till tvångsinlösen enligt ABL 22 kap.”. I Gernandt, Johan, Kleineman, Jan & Lindskog, Stefan (red.), *Festskrift till Torkel Gregow*, Norstedts juridik, Stockholm, 2010
[Citeras: Nerep (2010)]

Peczenik, Aleksander, *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*, Fritze, Stockholm, 1995
[Citeras: Peczenik (1995)]

Ramberg, Christina, *Aktieägaravtal i praktiken*, Norstedts juridik, Stockholm, 2011
[Citeras: Ramberg (2011)]

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina, *Allmän avtalsrätt*, 9., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, (2014)
[Citeras: Ramberg och Ramberg (2014)]

Ramberg, Jan: ”Ändrade förhållanden och clausulae rebus sic stantibus”. I Flodgren, Boel (red.), *Vänbok till Axel Adlercreutz*, Juristförlaget, Lund, 2007
[Citeras: Ramberg (2007)]

Roos, Carl Martin, *Avtal och rösträtt: en aktiebolagsrättslig studie*, Almqvist & Wiksell, Diss. Lund : Univ., Stockholm, 1969
[Citeras: Roos (1969)]

Samuelsson, Per, *Entreprenadavtal: särskilt om ändrade förhållanden*, Karnov Group, Stockholm, 2011
[Citeras: Samuelsson (2011)]

Sandström, Jan, *Hembud och lösningsrätt vid övergång av aktie*, Norstedt, Stockholm, 1976
[Citeras: J Sandström (1976)]

Sandström, Torsten, *Svensk aktiebolagsrätt*, Sjätte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017
[Citeras: T Sandström (2017)]

Schaumburg-Müller, Peer & Werlauff, Erik, *Selskabsloven: (lov om aktie- og anpartsselskaber) med kommentarer*, Jurist- og Økonomforbundet, København, 2010
[Citeras: Schaumburg-Müller och Werlauff (2010)]

Sjöman, Erik, *Hembud, förköp och samtycke: en kommentar till 4 kap. 7-36 §§ aktiebolagslagen*, Fjärde upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017
[Citeras: Sjöman (2017)]

Sjöman, Erik: ”Bolagsordningen, aktieägaravtalet och minoriteten”. I: Svernlöv, Carl (red.): *Aktiebolagens minoritetsskydd*. Uppsala: Iustus Förlag AB 2008
[Citeras: Sjöman (2008)]

Stattin, Daniel, *Företagsstyrning: en studie av aktiebolagsrättens regler om ägar- och koncernstyrning*, 2. uppl., Uppsala universitet, Uppsala, 2008
[Citeras: Stattin (2008)]

Stattin, Daniel & Svernlöv, Carl, *Introduktion till aktieägaravtal*, 2. uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2013
[Citeras: Stattin och Svernlöv (2013)]

Svernlöv, Carl, *Internationella joint ventures: samriskföretag*, Norstedts juridik, Stockholm, 1997
[Citeras: Svernlöv (1997)]

Valguarnera, Filippo: ”Den komparativa metoden”. I Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013
[Citeras: Valguarnera (2013)]

von Post, Claes-Robert, *Studier kring 36 § avtalslagen med inriktning på rent kommersiella förhållanden*, Jure, Diss. Stockholm : Univ., 2000, Stockholm, 1999
[Citeras: von Post (1999)]

Warnling-Nerep, Wiweka, *Vad är rätt?*, Norstedts juridik, Stockholm, 2012
[Citeras: Warnling-Nerep (2012)]

Åhman, Ola, *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten: om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representationsrätt*, Iustus, Diss. Uppsala : Univ., Uppsala, 1997
[Citeras: Åhman (1997)]

Periodiskt tryck

André, Mathias: ”Strukturer i 36 § avtalslagen”. I *Svensk Juristtidning* 1986 s. 526-549
[Citeras: André i SvJT (1986)]

Arvidsson, Niklas: ”Aktieägaravtal och dess rättsverkningar”. I *Ny Juridik* 4:10 s. 42-70
[Citeras: Arvidsson i NJ 4:10]

Arvidsson, Niklas: ”Högsta domstolen och den aktiebolagsrättsliga separationsprincipen”. I *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* Nr. 1 2011/12 s. 50-64
[Citeras: Arvidsson i JT (2011/12)]

Arvidsson, Niklas: ”Privat reglering av revisorsval i aktiebolag”. I *Svensk Juristtidning* 2017 s. 124-141
[Citeras: Arvidsson i SvJT (2017)]

Danelius, Johan och Ericson, Johannes: ”Tvångsinlösen av aktier och aktieägaravtal”. I *Svensk Juristtidning* 2011 s. 857-872
[Citeras: Danelius och Ericson i SvJT (2011)]

Dotevall, Rolf: ”Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal”. I *Svensk Juristtidning* 2002 s. 441-457
[Citeras: Dotevall i SvJT (2002)]

Flodgren, Boel: "Den svenska avtalslagen snart 100 år – ett välfungerade instrument för dagens ekonomiska liv?". I: *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* Nr. 1 2012/13 s. 14-27
[Citeras: Flodgren i JT (2012/13)]

Gomard, Bernhard: "Shareholders' Agreements in Danish Law". I: *Scandinavian Studies in Law*, Vol. 16 1972 s. 97-142
[Citeras: Gomard i SSL (1972)]

Gregow, Johan: Om samtliga aktieägares samtycke och de rättsliga förutsättningarna för att åstadkomma bolagsstämmobeslut genom förenklade förfaranden". I *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* Nr. 4 2001/02 s. 742-771
[Citeras: Gregow i JT (2001/02)]

Jareborg, Nils: "Rättsdogmatik som vetenskap". I: *Svensk Juristtidning* 2004 s. 1-10
[Citeras: Jareborg i SvJT (2004)]

Lambertz, Göran: "Nyttig och onyttig rättsvetenskap". I *Svensk Juristtidning* 2002 s. 261-278
[Citeras: Lambertz i SvJT (2002)]

Lindskog, Stefan: "Aktieägaravtal – kommentarer med anledning av en avhandling". I: *Svensk Juristtidning* 2011 s. 265-289
[Citeras: Lindskog i SvJT (2011)]

Nerep, Erik: "Anmeldelse: Arvidsson, Niklas: Aktieägar-avtal. Särskilt om besluts- och överlåtelsebindingar". I *Nordisk Tidsskrift For Selskabsret* Nr. 1 2011s. 103-113
[Citeras: Nerep i NTS (2011)]

Olsen, Lena: "Rättsvetenskapliga perspektiv". I *Svensk Juristtidning* 2004 s. 105-145
[Citeras: Olsen i SvJT (2004)]

Sandgren, Claes: "Om teoribildning och rättsvetenskap". I *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* Nr. 2 2004/05 s. 297-333
[Citeras: Sandgren i JT (2004/05)]

Sjöberg, Gustaf: "Tvångsinlösenreglerna tvingande". I *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* Nr. 1 2011/12 s. 149-159
[Citeras: Sjöberg i JT (2011/12)]

Sjöman, Erik: "Avtalade aktieöverlåtelsebegränsningars verkan gentemot ondtrouende aktieförvärvare". I *Svensk Juristtidning* 2015 s. 826-834
[Citeras: Sjöman i SvJT (2015)]

Stattin, Daniel: "Om aktieägaravtal". I: *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* Nr. 1 2004/05 s. 99-112
[Citeras: Stattin i JT (2004/05)]

Stattin, Daniel: "Några anmärkningar om aktieägaravtal som rättsinstitut". I *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet* Nr. 3 2011/12 s. 755-765
[Citeras: Stattin i JT (2011/12)]

Werlauff, Erik: "Ejeraftalens selskabsretlige virkning". I *Ugeskrift for Retsvæsen* Häfte b 2009 s. 119
[Citeras: Werlauff i UrR (2009)]

Westin, Göran: "Bolagsrätt och avtalsfrihet – några tankar om två "kolliderande" rättsområden". I *Ny Juridik* 2:11 s. 14-36
[Citeras: Westin i NJ 2:11]

Wilhelmsen, Trine-Lise: "Avtaleloven § 36 og økonomisk effektivitet". I *Tidsskrift for rettsvitenskap* 1995 s. 1-240
[Citeras: Wilhelmsen i Tfr (1995)]

Elektroniska källor

Kure, Schmith och Hedegaard Kristensen, Selskabsloven, Karnov 2017-05-23

Munukka, Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område 36 §, Lexino 2012-12-31

Nerep, Adestam och Samuelsson Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap 1 §, Lexino 2017-07-03

Nerep, Adestam och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 4 kap. 7 §, Lexino 2017-10-27

Svernlöv och Westin Avtalsmall till aktieägaravtal Karnov (hämtad 2017-10-30)

Volvo Cars Pressmeddelande daterat 18 april 2017 tillgänglig via:
<https://www.media.volvocars.com/global/en-gb/media/pressreleases/207309/volvo-cars-and-autoliv-autonomous-driving-joint-venture-zenuity-starts-operations> (hämtad 2017-11-09)

Rättsfallsförteckning

Svenska avgöranden

Högsta domstolen

NJA 1972 s. 29
NJA 1983 s. 332
NJA 1988 s. 230
NJA 1989 s. 346
NJA 1992 s. 782
NJA 2000 s. 462
NJA 2007 s. 962
NJA 2009 s. 408
NJA 2011 s. 67
NJA 2011 s. 429
NJA 2012 s. 776
NJA 2016 s. 962
NJA 2017 s. 113
NJA 2017 s. 289

Högsta förvaltningsdomstolen

RÅ 2000 ref 56

Svea hovrätt

Svea hovrätts dom 2003-06-13, mål nr Ö 2116-13
Svea hovrätts dom 2004-02-19, Ö 1244-04

Norska avgöranden

HR-1995-4-A

Danska avgöranden

Højestret UfR 1996.1550